

Matky samoživitelky v kontextu sociální práce

Anna Kotoučková

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anna Kotoučková**
Osobní číslo: **H20472**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Matky samoživitelky v kontextu sociální práce**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti neúplné rodiny, samoživitelství a možnosti pomoci samoživitelkám.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- GILLERNOVÁ, Ilona et al., 2011. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada. ISBN 9788024727981.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 8073150042.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 8086429199.
- ŠŤASTNÁ, Anna, 2009. Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-038-7.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Lukešová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 25. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně20.4.23

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odmítl-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá působením sociální práce na matky samoživitelky. V teoretické části je vymezena rodina a její funkce, neúplná rodina a problémy, kterým matky samoživitelky čelí. Následně je vymezena pomoc matkám samoživitelkám v kontextu sociální práce. Praktická část zahrnuje kvalitativní výzkum, jehož cílem je analyzovat pomoc matkám samoživitelkám ze strany sociální práce, prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Význam této práce spočívá ve zhodnocení pomoci sociální práce samoživitelkám.

Klíčová slova: neúplná rodina, sociální práce, samoživitelka, státní podpora

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the impact of social work on single mothers. The theoretical part defines the family and its functions, the incomplete family and problems faced by single mothers. Subsequently, assistance to single mothers in the context of social work is defined. The practical part includes qualitative research, which analyse the support to single mothers by social work through semi-structured interviews. The significance of this thesis lies in the evaluation of social work support to single mothers.

Keywords: single-parent family, social work, single mother, state support

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Michaelle Lukešové za laskavost a ochotu, konzultace, cenné rady a připomínky při vypracování této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem samoživitelkám, které mi umožnili zrealizovat praktickou část a mému příteli Peťovi za podporu při psaní této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 TYPOLOGIE RODIN	12
1.2 ZNAKY SOUČASNÉ RODINY	13
1.3 FUNKCE RODINY	15
2 NEÚPLNÉ RODINY	18
2.1 ROZPAD RODINY ROZVODEM	20
2.2 FORMA PÉČE O DĚTI PO ROZVODU	22
2.3 MATKY SAMOŽIVITELKY JAKO SKUPINA OHROŽENÁ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM	24
3 MATKY SAMOŽIVITELKY V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE	30
3.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE	30
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE ZAMĚŘENÁ NA RODINU	31
3.3 FINANČNÍ PODPORA	31
3.3.1 Dávky sociálního pojištění	32
3.3.2 Dávky státní sociální podpory	33
3.3.3 Dávky sociální pomoci	35
3.4 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	36
3.5 NEZISKOVÉ ORGANIZACE	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 DESIGN VÝZKUMU	41
4.1 VÝZKUMNÁ OTÁZKA A VÝZKUMNÝ CÍL	41
4.2 METODA SBĚRU DAT	41
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	42
4.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	44
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	45
5.1 INTERPRETACE DAT	45
5.2 DISKUSE	51
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM TABULEK	61

SEZNAM PŘÍLOH	62
----------------------------	-----------

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá matkami samoživitelkami, jakožto skupiny ohrožené sociálním vyloučením. Tato skupina se potýká s celou řadou problémů vyplývajících z jejich nelehké situace. Konkrétně se jedná o ohrožení chudobou, problematickým postavením na trhu práce, náročností sladění soukromého a pracovního života a v neposlední řadě zastoupení role otce ve výchově dítěte. Pokud se budeme touto skupinou zabývat, může to vést ke zlepšení výše uvedených problémů a vytvoření podpůrného prostředí pro zlepšení jejich životních podmínek, které ovlivní i budoucí příležitosti pro jejich děti. Druhou oblastí, kterou se tato práce zabývá je, jakým způsobem pomáhá matkám samoživitelkám sociální práce. Celkově může matkám samoživitelkám poskytnout podporu v mnoha oblastech, aby tuto náročnou situaci zvládly. Jedná se například o finanční a materiální oblast, zlepšení přístupu k vzdělání a pracovním příležitostem, podporu duševního zdraví, pomoc s péčí o děti nebo pomoc s vytvořením podpůrné sítě. Cílem této práce je nahlédnout do zkušeností matek samoživitelek s pomocí ze strany sociální práce a zhodnotit, jakým způsobem jim sociální práce ve skutečnosti napomáhá.

V teoretické části nalezneme celkem 3 kapitoly. V první kapitole je uvedeno vymezení rodiny, znaky současné rodiny a vymezení funkčnosti rodin. Pokud je v rodině plnění funkcí problematické velice často to vede ke vzniku neúplných rodin, což je tématem druhé kapitoly. V této části vymezujeme rozpad rodiny rozvodem a z jakých důvodů se matky samoživitelky stávají skupinou ohroženou sociálním vyloučením. Ve třetí kapitole se věnujeme již matkám samoživitelkám v kontextu sociální práce. Popisujeme cíle a hodnoty sociální práce a také možnosti pomoci pro tuto skupinu. Jedná se o finanční podporu, sociální služby a také pomoc neziskových organizací.

Praktická část této práce je realizována pomocí polostrukturovaných rozhovorů s matkami samoživitelkami. Nalezneme zde popis sběru dat, informace o výzkumném souboru a analýzu zjištěných dat. Cílem této části je popsat zkušenosti matek samoživitelek se sociální prací a vyvodit z nich doporučení pro praxi.

Očekávaným přínosem této práce je zhodnocení pomoci sociální práce skupině matek samoživitelek a pokud budou zjištěny nedostatky v této pomoci uvedeme možnosti pro její zlepšení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Na rodinu lze pohlížet z vícero úhlů pohledu. Mnoho autorů vymezuje rodinu jinak, vzhledem k jejich odbornosti. Jak uvádí Kimplová (2008, s. 12) „*jinak bude definovat rodinu právník, jinak sociolog, politik, psycholog*“. Každý vyjmenuje řadu znaků, které jsou pro dnešní rodinu charakteristické a které existují již od dávných dob. Pojem rodina je v současné době poměrně problematický, jelikož se rodina nachází v nové a náročné situaci. V zákoně o rodině č. 94/1963 Sb. definici pojmu nenalezneme. Stejně je tomu i v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. V sociologickém slovníku nalezneme definici, která říká že rodina je skupina osob, která je spojena manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí a vytváří domácnost, ve které jsou spolu ve vzájemné interakci. Obvykle se jedná o manžele, rodiče, děti a sourozence. (Jandourek, 2001) V rámci sociální pedagogiky vymezuje Blahoslav Kraus, (2008, s. 79) rodinu „*jako přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné a přejímá to, co mu připravili rodiče*“. Také ji vnímá jako instituci, která je nezastupitelná pro předávání hodnot a plní funkci nejvýznamnějšího socializačního činitele. Podobným způsobem popisuje rodinu i Helus (2015, s.198), který vnímá rodinu jako základní strukturální složku společnosti. Toto tvrzení zdůvodňuje tím, že v ní probíhá primární socializace, která je realizována skrze vztahy s matkou a dalšími členy rodinného jádra. Z výše uvedeného je jasné, že rodina je těžko postradatelnou institucí a má přínos pro celou společnost, „*a to pro její civilizační, kulturní a mravní úroveň*“. (Krebs 2015, s. 381)

1.1 Typologie rodin

Rodinu můžeme dělit dle různých kritérií. Jedná se o rozdělení rodin dle její velikosti na rodinu nukleární, tedy rodinu tvořenou dětmi a rodiči či rodičem a na rodinu rozšířenou, kam řadíme prarodiče a další příbuzné. Dále dle druhu příslušnosti k rodině, kde rodinu rozdělujeme na rodinu orientační, ve které jedinec vyrůstá a prokreační, což je rodina, kterou následně sám zakládá. (Kraus a Poláčková, 2001) Rodinu můžeme dělit i dle její struktury na úplnou a neúplnou rodinu. Úplná rodina se skládá z domácností tvořené manželským párem nebo druhem a družkou anebo z rodičů a jejich dítěte či dětí. Z hlediska úplnosti rodin s dětmi tedy posuzujeme dle toho, zda ve společné domácnosti žije s dětmi matka i otec. (Možný, 1990) Neúplná rodina je tvořena rodičem a nezaopatřenými dětmi. Vyznačuje se tedy tím, že v rodině chybí otec nebo matka. (Helus, 2015)

Z uvedených modelů je nejběžnějším rodina nukleární, tvořená rodiči a dětmi. Ovšem musíme dodat, že v posledních letech se tento model výrazně proměňuje. Tradiční pojetí, funkce rodiny a jejich plnění již nebývají v soudobé společnosti naplňovány. (Kraus, 2015)

Častěji se v dnešní společnosti setkáváme s různými alternativními formami rodinného života, například rodinou neúplnou a rekonstruovanou. U zmíněných rekonstruovaných rodin se můžeme setkat i s názvem sešíváná nebo patchworková rodina. Vznik patchworkových rodin je připodobňován vytváření patchworkové deky, která vzniká sešíváním kousků starých textilií dohromady. V ideálním případě do sebe všichni členi zapadnou, jako kousky zmíněné deky. (Krůtová a Kyselá, 2019) Vzniká rozpadem původní rodiny, případně se jedná o neúplnou rodinu svobodného rodiče. Rodič, který pečuje o děti, vytváří nový rodinný svazek, který nemusí být manželský. (Malecová, 2005) Taková rodina může být složena ze dvou předešlých rodin a děti tímto způsobem získávají nevlastní matku či otce, případně sourozence. (Matoušek, 2003)

1.2 Znaky současné rodiny

Abychom rodinu uvedli do kontextu dnešní společnosti, popíšeme nyní základní ukazatele současné rodiny, které ovlivňují její životní styl. (Kraus, 2015)

1. Demografická situace

Demografický vývoj naší společnosti je charakteristický zrychlujícím procesem stárnutí populace, manželství jsou uzavírána v pozdějším věku a sílí trend zakládání rodin bez uzavření manželství. Fenomén, který se objevuje poměrně často je rozvod rodičů, který bude v další kapitole detailněji rozveden.

2. Demokratizace rodinného života

S tímto ukazatelem se pojí emancipační snahy žen o zrovnoprávnění. Vzdělanost a kvalifikovanost žen, souvisí s proměnami hodnot a posuny genderových rolí. Někteří autoři hovoří o poklesu autority mužů či krizi otců. Demokratický přístup můžeme pozorovat i ve vztahu rodiče vůči dítěti. Tento vztah je více partnerský a tolerantní. Ovšem je nutno podotknout, že tento přístup může být v některých případech zneužíván a může vést až k delikventnímu chování.

3. Sociálně ekonomická situace rodin

Pro hospodářský rozvoj je existence rodiny podstatná, jelikož se podílí na tvorbě společenského bohatství. Sociálně ekonomická situace je pro rodiny charakteristická

poklesem reálných příjmů a více rodin se nachází v nižších příjmových pásmech. Tyto problémy zužují zejména mladé rodiny s dětmi nebo rodiče samoživitele. Řeší je půjčkami a zadlužováním a jsou ohroženi sociálním vyloučením. Tento ukazatel předurčuje životní styl rodin a může se stát rizikovým faktorem. Hrozbu představuje jak chudoba, tak nadměrný blahobyt. Tyto extrémy mohou vést k deviantnímu chování či projevům šikany. U rodin také vnímáme vyšší důraz na materiální hodnoty a potřebu zabezpečit si více bohatství a pohodlí.

4. Dezintegrace rodinného života

Rodina může představovat jednu z mála jistot v době, kdy nejsou jasná pravidla a normy. Ovšem v dnešní společnosti se jeví rodina s hustou sítí sociálních vazeb spíše jako překážka svobody. Soužití rodiny může být různé, ale delší dobu sledujeme, že ubylo chvil, které rodina tráví pohromadě. „*Rodina se stává jakýmsi průchozím prostorem jejíž členové žijí spíše vedle sebe než spolu*“. Nejzásadnějším problémem rodin se jeví komunikace, částečně z důvodu nahrazení komunikačními sítěmi a také nejednoznačným a strohým způsobem komunikace. Právě vzájemnou komunikací, společně prožívanými zálibami či chvílemi se pouto rodiny posiluje.

5. Izolovanost rodin

Rodina se nám jeví jako více uzavřená a zmenšuje nejen počet svých členů, ale i počet a intenzitu vzájemných vztahů. To, že rodině chybí širší společenské vazby vede k tomu, že konflikty nebo problémy uvnitř rodiny ji mohou připravit o stabilitu a vést až k rozvratu. V souvislosti s atomizací života rodin pozorujeme, že manželé vedle rodinného života vytvářejí další život, orientovaný na jejich záliby. V důsledku tohoto jevu může opět u dětí docházet k deviantním projevům. Za zmínění také stojí trend zvyšování počtu domácností tvořených jedním člověkem. V ČR se jedná téměř o třetinu domácností.

6. Generační problémy

Mezigenerační vztahy, vzhledem ke změnám v rodinách a celkově ve společnosti, prochází změnou a provází je řada problémů. Životní tempo a technický rozvoj se stále zrychlují, a tak se mohou prarodiče dostat do pozice, kdy je někdo učí či poučuje, což může vést až k mezigeneračním konfliktům. Věk odchodu do důchodu a situace na trhu práce také ovlivňuje, že prarodiče nemohou věnovat svůj čas vnoučatům a plnit tak svoji socializačně výchovnou funkci. Ve spojitosti s prodlužujícím věkem se může jednat o soužití tří i čtyř generací. Většina seniorů je odkázána na pomoc druhých a pro pětinu pečujících rodin je

náročné tuto situaci ustát. Dorozumívání mezi generacemi je stále složitější a v dnešní společnosti přibývá i projevů ageismu, který stárí dehonestuje. Jeho primárním zdrojem je oslabování sociálních vazeb a nedostatečná sounáležitost. Generační problém nacházíme i ve vztahu rodiče k dítěti, jelikož se zapomíná na to, že svět dítěte je odlišný a je přibližován světu dospělých. Konkrétně je důležité například dopřát dítěti soukromí, aby mohlo objevovat svět. (Kraus, 2015, s.27-38)

Podobně popisuje znaky současné rodiny Helus (2015, s. 201), shodují se zejména na zmenšování rodin a sílící izolovanosti. Konkrétně popisuje Helus charakteristické rysy současné rodiny tak, že je tvořena z několika málo lidí, kteří tvoří její jádro a sdílejí intimní soužití. Nazýváme ji jako nukleární nebo jádrovou. Toto jádro je tvořeno partnerskou či manželskou dvojicí, pečující o děti. Zároveň se jedná o rodinu dvougenerační, tedy že je tvořena generací otce a matky a generací dětí. Další charakteristikou současné rodiny je, že je intimně vztahová a je pospolitostí jádrových osob, kde poskytování citové opory a vzájemné vcítění hraje velkou roli. Posledním rysem je privátní individualizace. Jejimi znaky je vymanění z pout předurčenosti, možnost rozhodovat se a nést za své rozhodnutí zodpovědnost. Paralelně s touto individualizací dochází ke společenské kontrole, která zasahuje do životů lidí a vytyčuje zásady náležitého života, aby nedocházelo k bezohlednosti či zvlí.

Kimplová (2008, s. 36) ve své knize shrnuje současné trendy v rodině z psychologických a sociologických studií, které ukazují především na sílící prosazování individuálních zájmů před rodinnými. Trendy shrnuje jako „*tendence odkládat sňatky a rození dětí, tendence zakládat rodinu neformálně, bez sňatku. Zvyšování rozvodovosti, tendence omezovat počet dětí v rodině a prodlužování doby, po kterou rodiče a děti žijí spolu.*“

1.3 Funkce rodiny

Je důležité podotknout, že rodina neplní jen biologickou funkci pro udržení lidstva, ale zprostředkovává jedinci vrůstání do jeho kultury a společnosti. (Matoušek, 2003) Nyní si popíšeme funkce rodiny konkrétně. Jednou ze základních funkcí je biologicko – reprodukční funkce. Je to významná funkce jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. Jestliže má být společnost rozvíjena, potřebuje pevnou reprodukční základnu. Co se týče významu této funkce pro jedince, jedná se o naplňování biologické a sexuální potřeby, ale také naplnění potřeby kontinuity rodu. Současným trendem je, že se ve vyspělých zemích rodí méně dětí, ženy se stávají matkami v pozdějším věku a stále častěji partneři plánují spíše jedno dítě.

Další funkcí je sociálně – ekonomická funkce. Členové rodiny se zapojují do ekonomického systému výkonem povolání a zároveň jsou spotřebiteli, na nichž je trh závislý. Rodina u dítěte pěstuje smysl pro pracovní úsilí spolu s předáváním kultury. Zásadní roli hraje rodina i pro volbu povolání dítěte. Ochranná nebo pečovatelská funkce se zaměřuje na zajištění životních potřeb členů domácnosti. Ústřední úlohou rodiny je socializační proces a s ním spojena socializačně – výchovná funkce, jelikož rodina učí dítě způsoby chování a připravuje je na vstup do praktického života v souladu se zájmy, vlohami a přáními dítěte. Rodina by také měla plnit funkci rekreační. Neměla by zapomínat na relaxaci, zábavu a aktivity, které se týkají všech členů rodiny. Zásadní a nezastupitelnou funkcí rodiny je emocionální funkce. Jelikož citové zázemí, pocity bezpečí a bezpodmínečné lásky nedokáže nahradit žádná jiná instituce. Bohužel narůstá počet rodin, které tuto důležitou funkci plní nedostatečně a narůstá také počet dětí týraných. (Kraus, 2008, s. 81-83)

Další rozdělení základních funkcí rodiny ve vztahu k dítěti vymezuje Helus (2015, s. 219) následovně. Rodina by měla uspokojovat základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života a také velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte. Tím je myšlena potřeba mít domov a potřeba mít „svého člověka“. Rodina by měla poskytovat dítěti od nejútlejšího věku bezprostředně působící vzory či příklady a prostor pro aktivní projev, seberealizaci a součinnost s druhými. Měla by pozvolna uvádět dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení. Rodina má také velký vliv na prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky. Dále by měla založit, upevňovat a rozvíjet vědomí o povinnostech, zodpovědnosti, ohleduplnosti nebo úcty, jako něco přirozeného. Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel má rodina navozovat v dítěti představu o širším okolí, společnosti, světě a měla by otevírat příležitost vejít do mezigeneračních vztahů. Poslední funkcí rodiny je poskytování útočiště, nejen pro děti, ale i pro dospělé. Měla by vytvářet prostředí, kde se mohou svěřit, očekávat trpělivé vyslechnutí, radu nebo pomoc. Ve významu rodiny jako útočiště se shoduje s Krausem (2008, s. 81), který tento jev sleduje zejména v sociálně slabém prostředí, kde rodina může představovat jediný opěrný bod, kam se mohou její členové skrýt.

Na průběh socializace má zásadní vliv to, jakým způsobem se rodině daří plnit zmíněné funkce. To, jakým způsobem rodinný systém funguje je určeno velkým množstvím vnitřních i vnějších činitelů. Rodinu můžeme dělit, dle její funkčnosti na funkční, ve které rodina plní všechny své funkce přiměřeně. Pokud jsou některé funkce plněny nedostatečně, ovšem život rodiny není zásadně ohrožen, hovoříme o rodině dysfunkční. Afunkční rodina se vyznačuje

tím, že nezvládá své zásadní funkce, je vnitřně rozkládána a je narušen i socializační vývoj dítěte. (Kraus, 2008)

Ještě podrobněji rozděluje rodiny dle funkčnosti i Helus (2015, s. 222) a kategorizuje je jednak na rodiny stabilizovaně funkční. V tomto případě se jedná se o rodiny, které spolehlivě zajišťují dětem kvalitní podmínky. Další kategorií jsou rodiny funkční s přechodnými, více či méně vážnými problémy. Tyto problémy dokážou vyřešit a spíše se díky nim pozitivně rozvíjejí. Ohrožení funkcí rodiny si členové uvědomují a jednájí s úsilím dát věci do pořádku. Dále se jedná o rodiny problémové, kde je problémem i plnění funkcí rodiny. Členové čelí krizi a hrozbě rozpadu, vyvíjejí úsilí pro záchranu a pokud na to sami nestačí, hledají pomoc. Častou alternativou bývá rozchod a hledají způsob, aby jím děti trpěly co nejméně. U dysfunkčních rodin jsou některé funkce rodiny vážně a z dlouhodobého hlediska narušeny. V tomto případě jsou děti ohroženy. Poslední kategorií jsou rodiny afunkční. Pokud se v rodině hromadí různé patologické projevy, a to až do té míry, že hledání nápravy nemá naději na úspěch, hovoříme o rodině afunkční, která neplní vůči dítěti svůj účel a vysloveně ohrožuje jeho existenci. V tomto případě je řešením odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do rodiny náhradní, případně jinam.

Rodina by měla plnit zmíněné základní funkce, aby zabezpečila správný vývoj dítěte, ale také aby byly zabezpečeny potřeby všech členů rodiny. Stále větší nároky v dnešní společnosti na rodinu vedou k tomu, že rodiny plní své funkce nedostatečně, především pokud se jedná o rodinu neúplnou. (Kraus, 2015, s.42)

V této kapitole jsme vymezili pojem rodina, jehož definice v právním systému absentuje. Vymezili jsme tedy tento pojem ze sociologického a sociálně pedagogického hlediska. Uvedli jsme, jak dělíme rodinu, a to podle velikosti, příslušnosti k rodině či její struktury. Dále jsme popsali znaky současné rodiny a s jakými problémy se potýká. Jedná se zejména o zrychlující stárnutí populace, demokratizaci uvnitř rodinného života, sociálně ekonomickou situaci rodin, odcizení a izolovanost v rodinách a problémy mezi generacemi. Nakonec jsme popsali, jaké funkce by rodina měla plnit a jak rodinu dělíme dle plnění zmíněných funkcí.

2 NEÚPLNÉ RODINY

Jestliže v rodině chybí otec nebo matka, hovoříme o neúplné rodině. Vyrůstat v úplné rodině, kde se setkáváme s přívětivým, láskyplným, a pečujícím prostředím je pro děti velice žádoucí. Dnes to ale není samozřejmostí a úplná rodina přestává být pravidlem. Je ale důležité zmínit, že v dobách, kdy byl rozchod rodičů až nemyslitelný, mnohdy byla tato úplnost spojena s dramatickými kolizemi, násilím nebo traumaty. Dnes, kdy úplná rodina přestává být pravidlem a vyvstávají různé podoby rodinného soužití bychom neměli naříkat nad tím, co je ztraceno. Spíše bychom se měli snažit o to, aby nové formy vytváření domova poskytovali dětem a mládeži „co nejvíce kvalitních možností socializačního vývoje a v neposlední řadě školní úspěšnosti“. (Helus, 2015, s.245) V současnosti můžeme hovořit o rostoucím počtu neúplných rodin, které jsou vystaveny sociálním a kulturním tlakům ze strany společnosti. Data ze sčítání lidu, domů a bytů ukazují, že se mezi lety 1970 a 2011 snížilo množství úplných rodin a velmi se zvýšil počet rodin neúplných. Data ukazují, že každá druhá rodina, se závislými dětmi, je neúplná a rozvod rodičů zažije ročně průměrně 23 tisíc nezletilých. (Paloncyová et al., 2019)

Tab. 1 - Domácnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1961–2021 (v tisících)

Rok sčítání	Hospodařící domácnosti	Úplné rodiny	Neúplné rodiny	Domácnosti jednotlivců
1991	3 984	2 513	434	1 090
2001	4216	2334	576	1276
2011	4 375	2 097	571	1 422
2021	4813	2265	509	1880

Zdroj: ČSÚ, 2023a

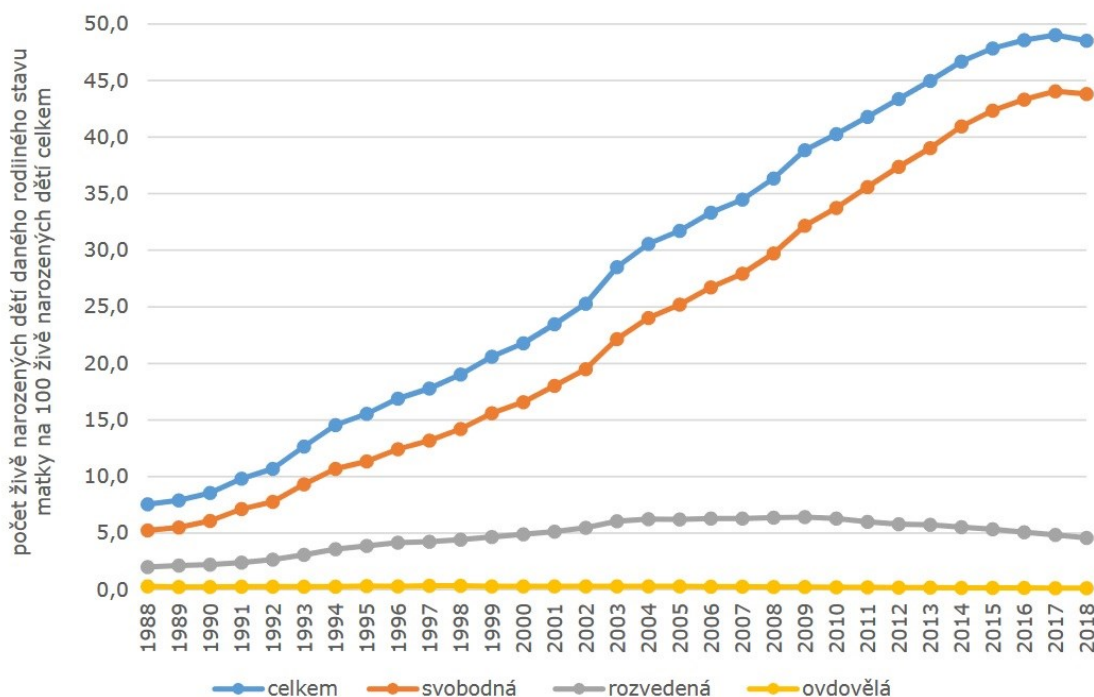
Dle sčítání z roku 2021 můžeme říct, že se v posledních 10 letech situace neúplných rodin mění. U počtu úplných rodin vidíme mírný nárůst, a naopak pokles u rodin neúplných oproti roku 2011. Za zmínku také stojí vysoký nárůst domácností jednotlivců ve spojitosti se znaky současné společnosti a trendy odkládat sňatky a rození dětí.

Důležitou skutečností je, že fenomén neúplných rodin je často spojován s chudobou a izolací a čelí vyššímu riziku sociálního vyloučení. U těchto rodin se setkáváme se sníženými možnostmi harmonizace pracovních a rodinných povinností a tím plynoucími problémy s udržením na pracovním trhu. Ovšem neúplné rodiny netvoří homogenní kategorii. Někdy

se u těchto rodin nesetkáváme se sociálními problémy, jelikož jde o dobrovolně zvolenou formu rodinného soužití. (Šťastná, 2009, s.12) Proč k rozpadu vztahu dochází a konkrétní příčiny vzniku neúplné rodiny popisuje Možný. Jedná se o situace v rodině, jako je opuštění rodiny jedním z partnerů, dlouhodobá absence jednoho z partnerů (například z důvodu pobytu v cizině, výkonu trestu odnětí svobody či služby v armádě), zánik určité funkce v manželství nebo nedostatečná emocionální podpora a vznik tzv. rodiny vyprázdňené skořápky, kdy partneři spolupracují jen v nenutnějších situacích. (Možný, 2002, str. 149–170)

Úspěšné či neúspěšné řešení problémů, které plynou z neúplnosti rodin je ovlivňováno i tím, proč se stala neúplnou. Neúplná rodina vzniká třemi způsoby. Prvním je úmrtí rodiče, které je v porovnání s dalšími způsoby vzniku neúplné rodiny dnes již marginální příčinou. Jednou z nejvýznamnějších příčin vzniku samoživitelství je situace, kdy se dítě narodí matce, která je bez partnera. (Hasmanová Marhánková, 2011) Rostoucí podíl mimomanželské plodnosti je dalším z významných fenoménů současnosti. Během posledních 30 let se tento podíl zvýšil na současných 49 % a nejvyšší zastoupení dětí narozených mimo manželství můžeme vidět u matek svobodných, jak dokládá následující graf. (Palonciová et al., 2019)

Obr. 1 - děti narozené mimo manželství dle rodinného stavu matky (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2017; 2018

Ve spojitosti s předmětem této práce, kterým jsou samoživitelky považují za důležité zmínit, že většina mimomanželsky narozených dětí se rodí nesezdaným párům, nikoliv samoživitelkám. Je tedy obtížné z těchto statistik zjistit, kolik procent rodičů, kterým se narodilo dítě mimo manželství, je zároveň samoživiteli. Za dominující způsob vzniku neúplné rodiny považujeme rozvod nebo rozchod rodičů. Česká republika se v rámci evropských zemí řadí na čelní místa z hlediska rozvodovosti. (Paloncyová et al., 2019) Vzhledem ke zmíněné vysoké rozvodovosti a většinou automatické praxi svěřením dítěte do péče matky je rozchod jeden z nejvýznamnějších momentů vedoucích k samoživitelství. (Hasmanová Marhánková, 2011)

2.1 Rozpad rodiny rozvodem

Současná právní úprava obsažena v občanském zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb., stanoví: *„Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“* Manželský vztah se mění a vyvíjí. Každé období obnáší typické úkoly, které musí manželé zvládnout. (Kimplová, 2008, s.69) Ve spojitosti s proměnou společenských podmínek uvádí Paloncyová, že se mění i očekávání od partnerského života. Status ženy je v současnosti nejméně závislý na statusu muže a můžeme říci, že žena je schopna rodinu zabezpečit sama nebo s dopomocí státu. Na jedné straně si lidé myslí, že partneři by měli mít stejnou možnost věnovat se koníčkům, vzdělání či společenským kontaktům a měli by si rozdělit podobným dílem rodinné povinnosti. Ovšem na druhé straně se stále objevuje tendence genderově odlišovat ekonomické zabezpečení rodiny a péči o děti a domácnost. Ženy i muži jsou vystaveni rostoucímu tlaku a pokud v rodině nedojde ke kompromisu jak role muže a ženy vymezit a skloubit může to vést až k rozpadu rodiny. *„Ve společnosti dostatku a konzumu je často výhodnější nefunkční spotřebič či jiné předměty spotřeby vyměnit za nové.“* Tento postoj se často přenáší také do řešení rozporů a ukončení vztahu se může zdát jednodušší než na vztahu pracovat. Společnost vnímá rozvod jako přirozené řešení v případě partnerských nesouladů či nespokojenosti. (Paloncyová et al., 2019)

Vysokou úroveň rozvodovosti se zabírají nejen demografové, ale i soudci, sociální pracovníci, psychologové a další odborníci. Jejich názory na to, proč k rozvratu a nestabilitě rodin dochází se liší. Momentálně klade spousta rodičů například důraz na seberealizaci nebo osobní svobodu či možnost volby. Singly (2001) se ve své publikaci zaměřuje na individualismus, který se v souvislosti s rodinou projevuje od 60. let a hovoří o člověku, jako o individuu, který je vyvážen z komunity a má žít ve shodě se svými zájmy a potřebami.

Rozhodnutí k rozvodu není obvykle záležitostí okamžiku. Většinou mu předchází dlouhá krize manželství. Každý rozvod má stránku ekonomickou, právní a osobní. Pro všechny zúčastněné představuje rozvod zátěž na léta, ale není nutno na něj nahlížet jako na něco tragického či nenormálního. (Matoušek, 2003, s. 135) V některých případech není možné a ani účelné udržet manželství jako svazek, který by uspokojoval potřeby partnerů. V konfliktových manželstvích se objevují problémy spojené s osobností manželů, rozdílných očekávání, ze společného soužití, z vývoje vztahu a vnitřních či vnějších situací působících v manželství. (Kimplová, 2008, s.9) Mezi konkrétní a nejčastější důvody ukončení vztahu řadili respondenti nevěru, odlišné názory a nedostatečnost vzájemného porozumění, jak můžeme vidět z dat provedených šetřením Samoživitelé 2019. (Palonciová et al., 2019)

Rozvod manželství probíhá tak, že o rozvodu rozhodne soud, a to na základě návrhu podaného jedním z manželů. V průběhu řízení soud určí, zda existují důvody pro rozvod, tedy zda došlo k rozpadu manželství a důvody tohoto rozpadu. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Poslední civilně-právní úprava, která byla přijata v našem státě zavedla souhlasný rozvod. Pokud se manželé dohodnou na majetkovém vyrovnání, bydlení a péči o děti, tak se procedura soudního projednávání zkracuje na minimum. Statistiky počtů rozvodů podle délky manželství udávají, že maximum rozvodů se odehrává v době 10–15 let po sňatku. (Matoušek, 2003, s. 135) Toto tvrzení potvrzují i data ČSÚ.

Obr. 2 – rozpady podle délky trvání manželství v letech 1950-2021

Rok Year	Celkem Total	Délka trvání manželství v letech Duration of marriage (years)									
		0–1	2–3	4–5	6–7	8–9	10–14	15–19	20–24	25-29	30+
2011	28 113	1 182	2 785	2 662	2 285	2 119	4 440	4 188	4 156	2 271	2 025
2012	26 402	1 071	2 424	2 738	2 219	1 944	4 424	3 935	3 710	2 148	1 789
2013	27 895	1 106	2 375	2 836	2 569	2 086	4 702	3 890	3 921	2 374	2 036
2014	26 764	1 001	2 244	2 624	2 665	2 142	4 298	3 682	3 659	2 343	2 106
2015	26 083	1 028	2 168	2 425	2 559	2 284	4 409	3 549	3 289	2 268	2 104
2016	24 996	978	2 113	2 205	2 275	2 337	4 355	3 399	2 973	2 349	2 012
2017	25 755	1 092	2 112	2 243	2 272	2 347	4 633	3 600	2 903	2 449	2 104
2018	24 313	1 114	2 046	2 094	1 966	2 066	4 532	3 343	2 734	2 328	2 090
2019	24 141	1 125	2 281	1 988	1 947	1 909	4 534	3 444	2 590	2 097	2 226
2020	21 734	919	1 989	1 919	1 760	1 679	4 146	3 057	2 368	1 869	2 028
2021	21 107	792	2 097	1 960	1 776	1 672	3 927	3 052	2 226	1 641	1 964

Zdroj: ČSÚ, 2023b

Počty rozvodů meziročně většinou klesaly, pokud bychom se zaměřili na posledních 10 let. Výjimkou byly roky 2010, 2013 a 2017. Důvodem je nižší počet sňatků v předcházejících letech a prodlužování průměrné délky trvání manželství na aktuálních 13,4 let. Intenzita

uskutečňování rozvodů se v prvních pěti letech manželství snižuje. Ovšem ne všechny páry statistika zachytí, jelikož je v naší společnosti i spousta rodin založených na soužití bez sňatku. V šetření Samoživitelé 2019 se ukázalo, že neúplná rodina vznikla v podobné míře rozvodem, a to v 43 % případů, jako rozchodem, v 38 % případů. V 11 % případů spolu rodiče dítěte nežili a v 8 % jeden z rodičů zemřel. (Paloncyová et al., 2019)

Co se týče dopadů rozvodu, ten představuje stresovou situaci, která působí na děti a ohrožuje rovnováhu jednoho nebo obou partnerů. Rozvod probíhá v rámci pěti dílčích procesů. Patří k němu emocionální proces neboli odpoutání se, ekonomický a právní proces. Dále se odehrává rodičovský proces, jelikož rozvodem jedinec ztrácí partnera, ale rodičem zůstává navždy, proto je nutné zajistit výchovu péči o děti v následujících letech. Nemůžeme opomenout proces společenský, kam řadíme řešení situací, jako navštěvování prarodičů dítěte z partnerovy strany nebo jak reagovat na partnerova nového partnera. (Kimplová, 2008, s.73)

2.2 Forma péče o děti po rozvodu

Dle občanského zákoníku můžeme rozlišit dva druhy rozvodů. Jedná se o rozvod dohodou a rozvod sporný. Rozvod dohodou se vyznačuje souhlasem obou manželů. Podmínkou pro rozvod manželství je, aby trvalo alespoň rok a manželé spolu minimálně 6 měsíců nežili. V tomto případě není potřeba uvádět příčiny rozpadu manželství. Pokud je v manželství nezletilé dítě, je v obou případech potřeba nejdříve upravit poměry dítěte na dobu po rozvodu. Rodiče mohou doložit odhodu, ve které sdělují, jak budou o dítě pečovat. Tuto dohodu následně potvrdí soud. Pokud se v této oblasti nedohodnou rozhodne soud v rámci opatrovnického řízení. Až po splnění těchto náležitostí je možné manželství rozvést. Manželé také dokládají písemné dohody, které se budou týkat vypořádání o majetku, společném bydlení a vyživovací povinnosti. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Pokud se manželé nedohodnou ve více oblastech nebo se jeden z nich nechce rozvést, je potřeba tyto problémy řešit opět skrze soud. Tento druh rozvodu označujeme za rozvod sporný. Nejdříve je potřeba vypořádat poměry dětí v rámci opatrovnického řízení, kde se rozhodne o péči, úpravě styku a výživném. Zároveň soud stanoví kolizního opatrovníka, který hájí zájem dítěte a který provádí šetření v domácnosti a následně jej dokládá soudu. Většinou se jedná o pracovníka Orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD). Při tomto druhu rozvodu může soud nebo OSPOD stanovit účast na setkání s mediátorem či návštěvu poradny. Až po skončení opatrovnického řízení je možno vypořádat společné jmění

manželů a následně manželství rozvést. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Soud se soustřeďuje především na zájmy dítěte vzhledem k jeho osobnosti, vlohám, schopnostem a vývojovým možnostem vzhledem k životním poměrům rodičů. (Hrušáková, 2000)

V zákoně o sociálně sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) se o „*dítěti starším 12 let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento názor sdělit.*“ Často tedy bere soud ohled i na názor dítěte. Matoušek (2015) uvádí, že Ústavní soud ČR s tím názorem nesouhlasí. Tvrdí, že i dítě, které je mladší, zvládne vyjádřit svůj názor, ale je náročnější odlišit fantazii od skutečného přání dítěte. Výsledkem šetření kolizního pracovníka je především získání informací o rolích rodičů, jak si dítě představuje žití s matkou či s otcem nebo jak často by jej chtělo vídat a jak se celkově změní jeho budoucnost. Po tomto šetření vypracuje kolizní pracovník návrh a doporučení, komu by mělo být svěřeno dítě do péče, které následně posuzuje soud. Musí sestávat z rozhovorů s otcem, matkou, dítětem a šetření v rodině. Problematiku rodičovské odpovědnosti po rozvodu upravuje občanský zákoník a rozlišuje tři formy péče po rozvodu: „*Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Tyto formy péče nyní více rozvedeme.

1) Společná péče

Kromě výlučné péče jednoho z rodičů nebo v současné době často diskutovaného tématu svěřeni dítěte do střídavé péče, upravuje zákon ještě třetí způsob, a sice péči společnou. Do podmínek svěřeni dítěte do společné péče výslovně vyžadován souhlas obou rodičů, což v případě, kdy jeden z rodičů bojuje o péči výlučnou, nemůže soud společnou péči přiznat. Z určitého hlediska je tato forma péče nejlepší, ale je zde vyžadována stoprocentní schopnost domluvy mezi rodiči, tedy by neměli mít problémy s komunikací, neměli by se různit jejich názory na výchovu a měli by respektovat jeden druhého v jeho rodičovské roli. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2) Střídavá péče

Tento druh péče má řadu příznivců i odpůrců, a to mezi psychology, soudci i rodiči. Jedná se v poslední době o nejvíce „moderní“ a také nejvíce diskutovaný formu. Jedná se o stav,

kdy dítě pobývá střídavě u jednoho i u druhého dítěte. Tato forma klade na rodiče vysoké nároky v oblasti komunikace. Rodiče si musí sdělovat informace nejen závažného, ale i každodenního charakteru. (Šance dětem, 2023) Výrazně více se po novele občanského zákoníku dbá i na názor dítěte samotného. Ze zákona plynou určité podmínky, aby mohla být stanovena tato forma péče. Jedná se o výchovnou způsobilost, zájem o výchovu dítěte, dítě by mělo s tímto rozhodnutím souhlasit a touto formou budou lépe opatřeny jeho potřeby. (Novák a Průchová, 2004) Modely styku i střídání je potřeba uzpůsobit a zohlednit okolnostem dané rodiny a z nich vyplývající zájem dítěte. Situaci rodin nelze zařadit k nějaké modelové situaci. V rámci střídavé péče je vžitý model týdenního střídání, tedy střídání péče o dítě v týdenních intervalech. Frekvence střídání však může být odlišná a nemusí se jednat o rovnoměrné rozdělení času. (Právní prostor, 2019)

3) Výlučná péče

V případě výlučné péče je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů a bydlí převážně u tohoto rodiče. Tento rodič o dítě pečuje a s druhým rodičem se dítě vídá, podle toho, jak se dohodnou nebo na základě úpravy styku rodiče s dítětem. Ovšem povinnosti, které spadají do rodičovské odpovědnosti, druhému rodiči zůstávají. Na výchově dítěte, ve smyslu jeho směřování a zajištění rozvoje, se tak stále podílí oba rodiče a nezáleží na tom, zda bylo svěřeno do péče jednomu z nich. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2.3 Matky samoživitelky jako skupina ohrožená sociálním vyloučením

Definice samoživitele není v zákoně přesně vymezena. Ovšem v zákoníku práce nalezneme definici osamělého rodiče, ve kterém je uvedeno: „*osamělými se rozumějí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy i muži osamělí z jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem, popřípadě družkou nebo partnerem.*“ (Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce) V zákoně o sociální podpoře nalezneme pojem osamělého rodiče vymezen takto: „*Za osamělého rodiče se pro účely tohoto zákona považuje rodič, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem. K druhovi (družce) se jako ke společně posuzované osobě přihlíží, jen žije-li s oprávněnou osobou (odstavec 1) nebo s osobou uvedenou v odstavci 2 alespoň tři měsíce. Za osamělého rodiče se nepovažuje rodič, který žije v registrovaném partnerství.*“ (zákon č. 117/1995 Sb., o sociální podpoře) Osamělé rodičovství s větší pravděpodobností dopadá na ženy. Jedná se přibližně o 90 % z osob, které vedou domácnost, kde je přítomný jeden rodič. Mezi rodiči samoživiteli

nalezneme i podíl mužů – otců. Neměli bychom ignorovat i tuto skupinu rodičů, ovšem samoživitelství zůstává dominantně ženskou zkušeností. (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 3) S tvrzením, že rodiny tvořené ženou žijící s dětmi představují naprostou většinu neúplných rodin ve všech zemích souhlasí i Šťastná (2009, s.7). Tento vysoký výskyt vysvětluje na jedné straně rozhodnutím být svobodnou matkou či ovdověním. Na druhé straně vidí v tomto ohledu spojitost s ekonomickými krizemi a s nimi spojenou pracovní migrací a také opuštěním rodiny ze strany muže. V mnoha společnostech se můžeme setkat s pomocí vdovám a vdovcům žijícím s dětmi ve formě různých výhod, jelikož je v mnoha společnostech hluboce zakořeněn pocit potřeby pomoci těmto rodinám. V nedávné historii bylo mateřství svobodných žen často stigmatizováno a odsuzováno. Postoj společnosti se v rozvinutých státech změnil. Dle Hasmanové Marhánkové (2011, s.3) bývají matky samoživitelky jako skupina často homogenizovány, ovšem okolnosti, které k osamělému rodičovství vedly se liší a jedná se o různé skupiny potýkající se s odlišnými problémy. Ke statusu matky samoživitelky vedou stejné cesty, které jsme popsali pro způsob vzniku neúplných rodin. Ve všech případech je potřeba nově organizovat péči o děti a domácnost, což klade nároky na otázky harmonizace práce a soukromé sféry. Zároveň je nutná rychlá změna ekonomické situace rodin, jelikož rodina v tomto případě disponuje jen jedním platem. Ženy častěji disponují nižšími příjmy než jejich bývalí partneři a výše vyživovací povinnosti většinou nekompenzuje výpadek druhého platu. Může dojít k prohlubování příjmového propadu rodiny. Jedním z nejvýraznějších motivů, které doprovázejí rozpad partnerství je riziko chudoby.

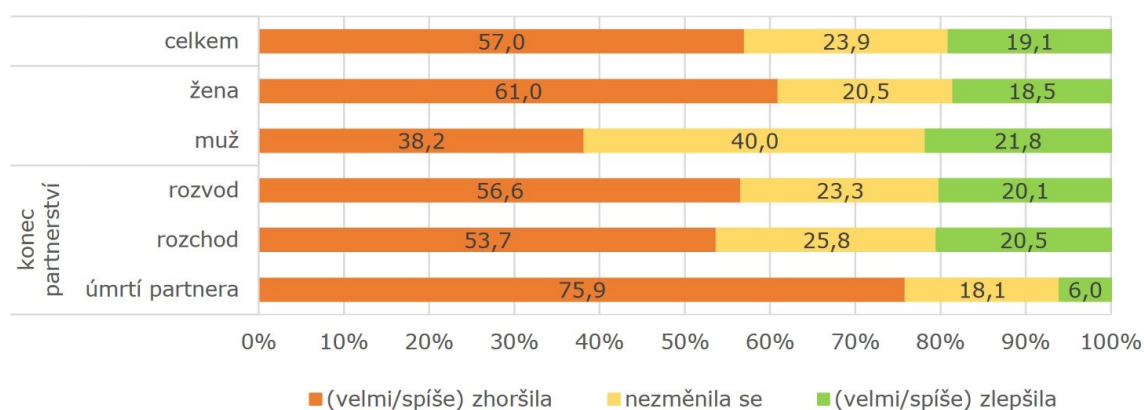
Problém sociálního vyloučení je založen na těchto faktorech: bydlení, které je neuspokojivé a bez základního vybavení, nedostačující vzdělání, špatný zdravotní stav, příslušnost k menšině a ztráta sociálních kontaktů. Příčinou zmíněného vyloučení je nezaměstnanost, která souvisí s náročným uplatňováním některých skupin obyvatel na trhu práce. Mezi tuto skupinu patří bezesporu matky samoživitelky. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010) Hasmanová Marhánková (2011) vymezuje problémy, kterým matky samoživitelky čelí. Jedná se o feminizaci chudoby, postavení na trhu práce a možnosti sladování soukromého a pracovního života.

1. Feminizace chudoby

Jedná se o celosvětový trend, kdy se zvyšuje podíl a převaha chudoby mezi ženami ve srovnání s muži. Samoživitelství je jedním z faktorů, které ovlivňují a zvyšují

pravděpodobnost chudoby žen v západních zemích. Ženy mají statisticky menší příjmy než muži, a to v České republice o cca 25 %. Riziko chudoby je také zapříčiněno genderovými bariérami na trhu práce. Mateřství při přijímání do zaměstnání působí jako znevýhodňující aspekt i přes existenční závislost na příjmu matek samoživitelek. (Hasmanová Marhánková, 2011, s.4) Co se týče aktuálnějších dat, rozdíl platů u žen a mužů v ČR v roce 2020 činil 16,4 %, což představuje zhruba 6 800 Kč měsíčně. Dlouhodobě se pohybuje kolem 20 %. (MPSV, 2022) Finanční situace je pro matky samoživitelky ve většině náročná. Pokud v rodinném rozpočtu přijdeme o druhý plat, logicky se dostáváme do finančních problémů. Zajímavé je sledovat, jak dotázaní rodiče hodnotí změnu jejich finanční situace po rozchodu, případně ovdovění. Dle dat ze šetření Samoživitelé 2019 vyplývá, že mírně nadpoloviční většina (57 %) vnímala zhoršení situace, z nich pětina dokonce výrazné zhoršení. Přibližně jedna čtvrtina dotázaných (24 %) žádnou změnu nepocítila a v 19 % odpovědí nalezneme dokonce pozitivní hodnocení situace. Pokud bychom se zaměřili i na způsob vzniku samoživitelství častěji pocítovali zhoršení finanční situace rodiče, jejichž partner zemřel, a to v 76 % případů. Mezi rozvodem a rozchodem nevidíme zásadní rozdíly. Značný rozdíl vidíme v tom, jak situaci vnímají ženy a muži. U žen lze pozorovat častěji zhoršení situace, což podporuje také tvrzení o feminizaci chudoby. (Paloncyová et al., 2019)

Obr. 3 - Jak se změnila finanční situace po rozchodu s matkou/otcem?

Zdroj: Paloncyová et al., 2019

2. Postavení samoživitelek na trhu práce

Matky samoživitelky představují jednu z nejohroženějších skupin na trhu práce. Jsou více ohroženy nezaměstnaností ve všech státech Evropy než ženy s dvoupříjmovou domácností. Dochází u nich k několika znevýhodněním, které jim znesnadňují účastnit se na trhu práce.

Pro potencionálního zaměstnavatele je rizikovým faktorem, pokud jsou v rodině malé děti a s tím spojená větší pravděpodobnost absencí v důsledku např. péče o nemocné děti. U samoživitelek je častější základní vzdělání oproti matkám, které žijí v rodinách se dvěma rodiči, což je dalším faktorem, který přispívá k znevýhodnění. Pro odstranění těchto bariér je zásadní přístup zaměstnavatele. (Hasmanová Marhánková, 2011, s.5)

Pokud samoživitelky hledají práci, jsou pro ně klíčová možnost sladovat práci s rodinou, a to především vhodným nastavením pracovní doby, vzhledem k vzdálenosti od bydliště či provozní dobou zařízení péče o děti. Důležitá je při výběru zaměstnavatele i politika firmy, která umožňuje přizpůsobení pracovního režimu jejich potřebám. Dalším faktorem je finanční ohodnocení, jelikož matky samoživitelky představují jediného živitele rodiny a zabezpečují tak chod domácnosti. Neopomenutelným faktorem je i seberealizace. Jelikož individuální zájmy matky samoživitelky zůstávají upozaďovány vzhledem k nárokům na samoživitelství a s ním spojené existenční zabezpečení domácnosti. (Hasmanová Marhánková, 2011, s.7)

3. Možnosti sladování soukromého a pracovního života

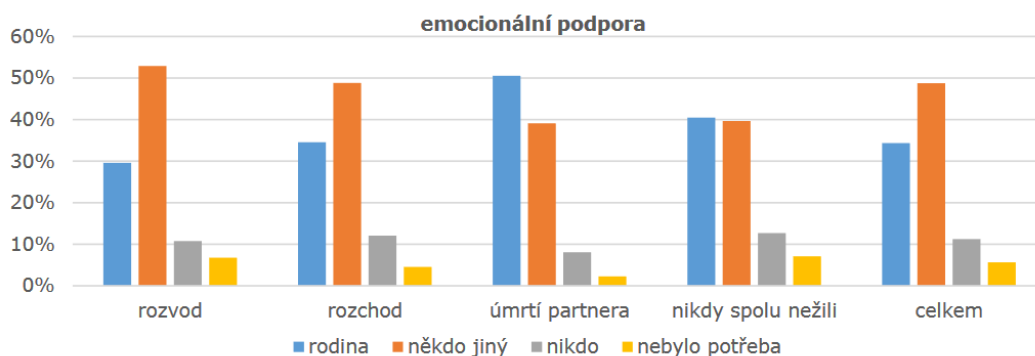
Matky samoživitelky pociťují problémy v harmonizaci soukromé a veřejné sféry. Kloubení práce a péče často vede do „bludného kruhu“. Jelikož zaměstnání, která jsou fyzicky nenáročná a pro ně časově dostupná, se pojí s menším platem. Dle Kuchařové (2009) v rámci výzkumu, který byl zaměřen na postavení na trhu práce uvedly matky samoživitelky opatření, která by jim kombinaci práce a péče usnadnila. Jedná se o přátelský přístup zaměstnavatelů, vyšší míru výdělku a větší podporu částečných úvazků, větší podporu ex-partnerů a větší podporu státu. Současný systém podpory matek samoživitelek považovalo 79 % dotázaných za nedostatečný.

Další opatření, které by usnadňovalo sladování soukromého a pracovního života popisuje Šťastná (2009, s.7) jako flexibilitu pracovní doby, možnost sdílet pracovní pozici a politiku firmy přátelskou rodině. Dále vysvětluje, že mezi sférami práce a rodinného života byla vztýčena společenská hranice, která již není udržitelná. Zaměstnanci jsou často i rodiči a tato skutečnost by měla být uznávána, a nikoliv brána jako bariéra bránící úspěchu.

Vzhledem k uvedeným problémům, kterým samoživitelky čelí se stávají skupinou ohroženou sociálním vyloučením. Vyhledávají pomoc v mnoha oblastech, aby dokázaly zabezpečit funkčnost rodiny. Z dat šetření Samoživitelé 2019 můžeme sledovat, že samoživitelky vyhledávají pomoc zejména emocionální. Mají potřebu svěřit se někomu

ohledně svých pocitů, obav a starostí spojených se samozhivitelstvím. Nejčastěji spoléhají především na pomoc přátel. (Paloncyová et al., 2019)

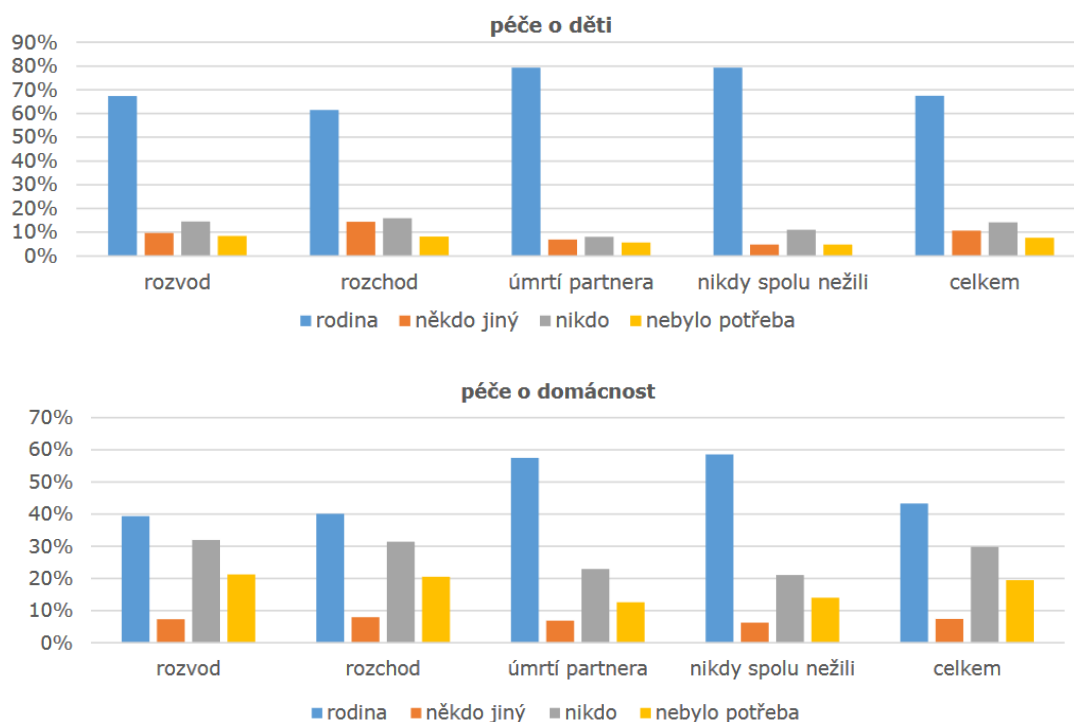
Obr. 4 - Emocionální podpora v době rozvodu/rozchodu

Zdroj: Paloncyová et al., 2019

Dalšími oblastmi, ve které hledají pomoc byla péče o dítě a domácnost. V tomto případě je obecně jasné, že v takových podmínkách je velmi důležitá pomoc od okolí, která je nejvíce vyhledávána u rodičů. To potvrzují i výsledky šetření. Zároveň oblast péče o děti je procentuálně nejvíce vyhledávanou formou pomoci. (Paloncyová et al., 2019)

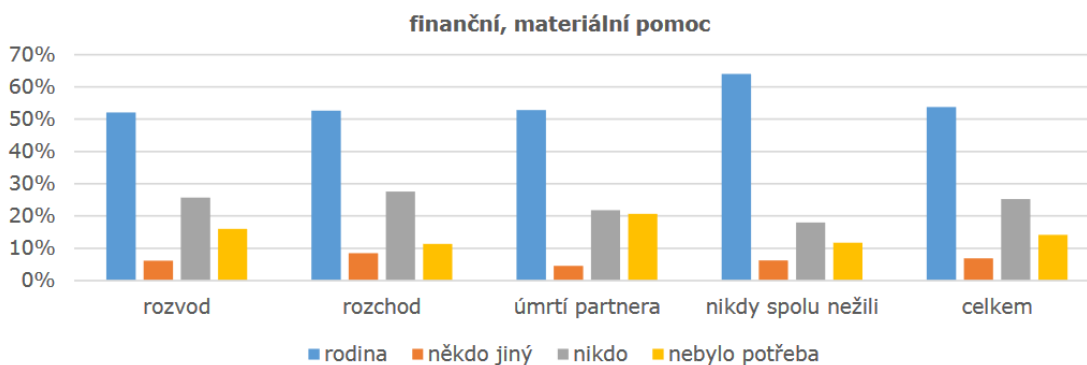
Obr. 5 - Podpora v péči o děti a domácnost v době rozvodu/rozchodu

Zdroj: Paloncyová et al., 2019

Mnoho samoživitelů se potýká s finančními a materiálními problémy. V této oblasti můžeme také pozorovat bezesporu největší podporu od rodiny.

Obr. 6 – Finanční a materiální pomoc v době rozvodu/rozchodu

Zdroj: Paloncyová et al., 2019

Podporu rodin samoživitelů ovšem nezajišťuje jen jejich okolí a tím myslíme rodinu, přátele a podobně. Zásadním způsobem matkám samoživitelkám v těchto nelehkých situacích pomáhá i sociální práce.

V této kapitole jsme vymezili neúplné rodiny, jaký je jejich aktuální růst i ve spojitosti s celkovým počtem domácností. Popsali jsme příčiny a způsoby vzniku neúplné rodiny. Mezi nejvýznamnější způsob vzniku samoživitelství řadíme rozvod či rozchod partnerů, který zde popisujeme detailněji. V této oblasti se zaměřujeme se na nejčastější příčiny rozpadu vztahu a délku trvání manželství ze statistických dat. Dále jsme popsali, jak rozvod probíhá z právního hlediska a jaké formy péče o děti v našem právním systému nalezneme. Poslední neméně důležitou oblastí této kapitoly jsou již matky samoživitelky a konkrétně jsme se zaměřili na to, jakým problémům matky samoživitelky čelí i ve spojitosti se sociálním vyloučením.

3 MATKY SAMOŽIVITELKY V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE

Matky samoživitelky čelí problémům spojenými s bydlením, péčí o domácnost, prací a zajišťováním všech potřeb dětí. Matka i otec jsou pro dítě nezastupitelní a plní v rodině specifické role. Pokud je dítě vychovááno jen jedním z nich, je to problematické. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 116). Sociální práce pomáhá zvládat tyto a další obtížné životní situace, ve kterých se matky samoživitelky ocitají. (Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2010) Abychom lépe porozuměli tomu, jak sociální práce se samoživitelkami pracuje a jak jim pomáhá, popíšeme si stručně její cíle a hodnoty.

3.1 Sociální práce

V naší společnosti je pomoc znevýhodněným podpořena obecným uznáním základních lidských práv. Všichni lidé by si měli být rovni, ale každý přicházíme na svět s jiným zdravím, nadáním a sociálním kapitálem. Znevýhodněným je třeba vyrovnávat šanci na uplatnění, jelikož všichni máme hodnotu, kterou nelze odvozovat od zásluh nebo postavení. Jelikož sociální práce stojí na humanistických a demokratických idejích, tak jsou její hodnoty založené na úctě v rovnost, hodnotu a důstojnost všech lidí. (Šveřepa, 2005). Například všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, uvádí právo na zaměstnání a přiměřené pracovní podmínky, vzdělání, životní úroveň, rodinu a také systémovou ochranu při sociálních událostech. Tato deklarace inspirovala vznik naší Listiny základních práv a svobod. Pro sociální práci jsou dle Mezinárodní federace sociálních pracovníků klíčové právě tyto principy lidských práv a princip společenské spravedlnosti, které slouží jako motivace a zdůvodnění činnosti sociální práce. Dalším důvodem k tomu, aby společnost věnovala potřebám znevýhodněných pozornost je, že pokud bychom ignorovali jejich potřeby, mohou nastat závažné konflikty, případně až destabilizace společnosti. (Matoušek, 2007, s.10) Sociální práce se zaměřuje na rozmanitost, komplexnost vztahů mezi lidmi a jejich prostředím. Stejně tak se zaměřuje i na společenské bariéry, nerovnost a nespravedlnost. Na tyto problémy reaguje a využívá přitom specifické dovednosti, postupy a činnosti spojené s celkovým zaměřením na člověka a jeho prostředí. Primární úkol sociální práce je všem lidem poskytnout takové podmínky, aby se mohli věnovat rozvíjení svých možností a naplňovat své potřeby. Dále aby mohli obohatit své životy a také předcházet selhání. (Matoušek 2008). V této spojitosti uvedeme i cíle sociálních služeb, které se samoživitelkami spolupracují. Jedná se o poskytování služeb v zájmu klientů v náležité kvalitě, a přitom by měli dbát na jejich individuální potřeby. Dalším cílem je zachování

lidské důstojnosti a aktivní rozvíjení schopností klientů. Nemůžeme opomenout ani zlepšování nebo alespoň zachování soběstačnosti klientů. (Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách)

3.2 Sociální práce zaměřená na rodinu

Matky samoživitelky řeší problémy spojené s bydlením, péčí o domácnost, prací a zajišťováním všech potřeb dětí. Sociální práce pomáhá zvládat tyto a další obtížné životní situace, ve kterých se matky samoživitelky ocitají. Pokud hovoříme o sociální práci s rodinou, primárně se jedná o odpovědnost sociálního pracovníku OSPOD, „jejichž činnost upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí., dále zákon o rodině, občanský soudní řád, občanský zákoník a další právní normy a dohody (např. úmluva o právech dítěte)“. Sociální pracovníci vyhledávají ohrožené rodiny a spolupracují s těmi, které se nachází v krizové situaci, dbají na dodržování práv dítěte, poskytují poradenství a také spolupracují s nestátními organizacemi. V širším pojetí se sociální pracovník snaží vyrovnávat příležitosti a zprostředkovává životní šance i dětem z neúplných rodin v souladu s právy dětí. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Aby mohli osamocení rodiče plnit své rodičovské povinnosti, často potřebují větší podporu, která se uskutečňuje ve dvou rovinách. Jedná se o podporu z hlediska finanční a nefinanční. Finanční podpora se váže k oblasti sociální politiky a jsou součástí státního systému sociálního zabezpečení. Nalezneme ji v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Nefinanční podporou se zabývají sociální služby, které dle legislativy zařazujeme do oblasti sociální pomoci, konkrétně je najdeme v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2010)

3.3 Finanční podpora

Sociální systém v České republice poskytuje podporu matkám samoživitelkám pomocí finančních dávek, které se váží na sociální události, na něž není možné se předem připravit a stát chce v těchto situacích jedincům pomoci. Konkrétně se může jednat o události jako je rodinná krize a partnerské rozvraty či mateřství. Je zde především pro podporu rodin s dětmi. Velká část finančních dávek byla odvozena od životního minima. Jedná se o státem uznanou hranici finanční částky, kterou rodina potřebuje k zajištění výživy a základních osobních potřeb. Potřebujeme ji znát, abychom zjistili, zda má rodina na dávky nárok a také pro stanovení výše některých dávek. Při realizaci této podpory je užíván princip solidarity, a to

„ve směru od bezdětných k rodinám s dětmi a ve směru od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám“. Pokud rodina žádá o dávku, je individuálně posuzována příjmová situace domácnosti ve vztahu k životnímu minimu této domácnosti. „*Příjem domácnosti ve vztahu k životnímu minimu tedy ovlivňuje míru podpory státu této domácnosti.*“ (Krebs, 2015, s.287) Tuto podporu nalezneme v systému sociálního zabezpečení, který je tvořen třemi subsystemy, a to systémem sociálního pojištění, systémem státní sociální podpory a systémem sociální pomoci. Konkrétní dávky, které mohou matky samoživitelky využít je: ošetřovné, vdovský důchod, sirotčí důchod, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné, náhradní výživné a pomoc v hmotné nouzi. (Krebs, 2015)

3.3.1 Dávky sociálního pojištění

1. Ošetřovné

Ošetřovné je jednou z dávek systému nemocenského pojištění a má na něj nárok zaměstnanec, který nemůže vykonávat výdělečnou činnost, jelikož ošetřuje dítě mladší 10 let nebo osoba, která o dítě pečuje sama onemocněla. Zaměstnanci náleží ošetřovné i pokud byla školská zařízení uzavřena, například z důvodu epidemie. Nárok na tuto dávku vzniká, pokud se zaměstnanec účastní nemocenského pojištění, žije v domácnosti s ošetřovanou osobou. Nově se rozšiřuje okruh lidí, kteří mohou čerpat ošetřovné, o blízké příbuzné, kteří nežijí ve společné domácnosti, například pracující prarodič. Výše se stanovuje na 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu od prvního kalendářního dne. Lze čerpat maximálně 9 dní, ale rodič samoživitel může čerpat až 16 dní, pokud se stará o dítě do 16 let, které nedokončilo povinnou školní docházku. (Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění)

2. Vdovský důchod

V případě úmrtí manžela má žena nárok na vdovský důchod po zemřelé osobě, která pobírala důchod nebo na jeho získání měla nárok. Výše důchodu se odvíjí od výše a délky účasti na důchodovém pojištění a vyplácí se po dobu jednoho roku. (Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)

3. Sirotčí důchod

Náleží osiřelým dětem a upravuje ji zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Výše sirotčího důchodu je individuální a je vyplácena, dokud je dítě nezaopatřené a do 26 let. Podmínkou pro udělení je, že zemřelý byl poživitelem starobního či invalidního důchodu, nebo pokud zemřel následkem pracovního úrazu. Nárok vzniká i tehdy, pokud zesnulý splňoval stanovenou dobu účasti na důchodovém pojištění. V případě osoby starší 28 let alespoň jeden rok účasti na důchodovém pojištění v uplynulých deseti letech přede dnem úmrtí, pokud se jednalo o osobu starší 38 let, je vyžadována účast alespoň dva roky na důchodovém pojištění v uplynulých dvaceti letech před dnem úmrtí. (Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění)

3.3.2 Dávky státní sociální podpory

1. Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je jednou ze základních, dlouhodobých dávek, která je poskytována rodinám s dětmi. Cílem této dávky je pomoci krýt náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na tuto dávku má nezaopatřené dítě, které žije v rodině s příjmem nižším, než je 2,7násobek životního minima rodiny. Pro výpočet dávky se posuzuje příjem rodiny v předchozím kalendářním roce. Je vyplácena ve třech výších, a to dle věku nezaopatřeného dítěte. Pokud má alespoň jeden rodič příjem ze závislé činnosti nejméně ve výši životního minima (aktuálně 3410 Kč) nebo ze samostatné výdělečné činnosti, má rodina nárok na zvýšenou výměru. (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

Tab. 2 - Výše přídavků na děti v roce 2023

Věk nezaopatřeného dítěte	Měsíční přídavky na děti (základní)	Měsíční přídavky na děti (zvýšené)
Do 6 let	830 Kč	1330 Kč
Od 6 do 15 let	970 Kč	1470 Kč
Od 15 do 26 let	1080 Kč	1580 Kč

Zdroj: Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

2. Příspěvek na bydlení

Na tuto dávku má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže k pokrytí nákladů na bydlení nestačí 30 % (v Praze 35%) příjmů domácnosti a zároveň je těchto 30% (v Praze 35%) nižší než normativní náklady stanovené zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, což jsou náklady zahrnující nájemné, služby a energie, které jsou propočítávány do průměrné spotřeby na počet lidí v domácnosti. Aktuálně je příspěvek na bydlení vyplácen po období šesti měsíců a je umožnění prokazovat čtvrtletní náklady na bydlení a čtvrtletní příjmy rodiny jen dvakrát ročně. (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

3. Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, řádně a po celý den pečuje o nejmladší dítě v rodině až do vyčerpání částky 300 000 Kč. Vyplácí se maximálně do 4 let věku dítěte a jeho délku si rodič může stanovit. Výše této dávky nezávisí na příjmu rodiče a pokud zajistí rodič péči o dítě, může zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností. (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

4. Porodné

Jedná se o dávku, která přispívá na náklady, které souvisejí s porodem a narozením prvního a druhého dítěte. Má na ni nárok rodina, které se narodilo živé první a druhé dítě a zároveň byl její příjem v kalendářním čtvrtletí před narozením dítěte nižší než 2,7násobek životního minima domácnosti. Výše je 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě. (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

5. Náhradní výživné

V roce 2021 se povedla prosadit nová podpora samoživitelům, a to ve formě náhradního výživného. Pokud rodič neplní vůči nezaopatřenému dítěti svoji vyživovací povinnost, náhradní výživné je má na přechodnou dobu finančně podpořit. Tuto podporu upravuje zákon č. 588/2020 Sb. o náhradním výživném. Aby vznikl nárok na tuto dávku, musí být splněna podmínka, že vyživovací povinnost je stanovena na základě rozhodnutí soudu, ale povinná osoba, tedy rodič výživné neplatí nebo je v nižší částce. Další podmínkou je, že se jedná o nezaopatřené dítě, které má trvalé bydliště v České republice a byl zahájen proces vymáhání dlužného výživného a je tedy vymáháno v exekčním řízení. Maximální výše

dávky je 3000 měsíčně a vyplácí se po dobu 4 měsíců. (Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě)

3.3.3 Dávky sociální pomoci

Pomoc v hmotné nouzi

Systém pomoci v hmotné nouzi se opírá o zákon č.111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a o vyhlášku č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Za osobu v hmotné nouzi označujeme osobu, která po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí a nemůže si sama příjem zvýšit. Dávky, které jsou v systému hmotné nouze poskytovány nazýváme příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

- a) Příspěvek na živobytí je základní dávkou hmotné nouze. Při stanovení výšky dávky se zohledňuje zdravotní stav, snaha zlepšit svou životní situaci, zda může žadatel uplatňovat pohledávky nebo vlastní majetek, jehož prodej by přispěl ke zlepšení jeho situace. Posuzuje se částka, kterou žadatel pokrývá náklady na živobytí s částkami existenční a životního minima.
- b) Doplatek na bydlení pomáhá uhradit náklady na bydlení u žadatelů, jejich příjmy tyto náklady nepokrývají, a to ani v případě, že pobírají příspěvek na bydlení. Je určen. Podmínkou je, že příjmy nepřesáhnou 1,3násobek částky, která je určená na živobytí.
- c) Mimořádná okamžitá pomoc je jednorázový finanční příspěvek, která je poskytován rodinám s vážnými existenčními problémy. Je poskytována žadatelům, pokud se dostanou do těchto zákonem stanovených situací. Jedná se o situace, které by mohli způsobit újmu na zdraví, žadatelé chybí finance na nákup nebo opravu zboží dlouhodobé spotřeby. Dále pokud nemá prostředky k uhrazení nákladů za vzdělání nebo zájmové činnosti dětí či je osoba ohrožena sociálním vyloučením a podobně. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi)

3.4 Sociální služby

Vymezení a základní rozdělení sociálních služeb nalezneme v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách, které zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. (Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách) Sociální služba pomáhá znevýhodněným občanům tím, že v jejich prospěch něco konají. Poskytují je instituce z veřejného i soukromého sektoru. (Matoušek, 2007) My se vzhledem k tématu práce zaměříme na sociální služby, které jsou poskytovány ve prospěch rodin, konkrétně samoživitelům. Nemají jen pomáhat překonat samoživitelům náročné a krizové situace, ale jejich podstatou je také ochránit nezletilé dítě. V České republice nalezneme v této spojitosti tyto druhy sociálních služeb:

Služby sociální péče

Tyto služby dle zákona napomáhají zajistit soběstačnost s cílem umožnit znevýhodněným občanům zapojení do běžného života a pokud to jejich stav vylučuje, cílem je zajistit důstojné prostředí a zacházení. Mezi služby sociální péče řadí zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, například odlehčovací službu neboli respitní péči, která pomáhá zvládat péči rodinám, které pečují o dítě s postižením po celý rok. Umožňuje rodičům nabrat síly, na určitou dobu si od této péče odpočinout nebo poskytne rodičům čas, aby si mohli vyřídit své osobní záležitosti. Tato služba je poskytována ve formě návštěvy pracovníka nebo krátkodobým pobytem dítěte mimo rodinu. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010) také sem řadíme pečovatelskou službu pro rodiny s dětmi, která napomáhá zvládat péči o dítě nebo krátkodobě nahrazuje péči rodičů. Nejčastěji je poskytována v případě nemoci, rekonvalescence, úmrtí pečovatele, který pro vážné překážky není schopen zabezpečit výchovu dětí. Také je poskytována v rodinách, kde se současně narodily tři a více dětí či se během dvou let současně narodily dvojčata nebo pokud rodiče pečují o dítě s těžkým zdravotním postižením. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010)

Služby sociální prevence

Jedná se o služby, které napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou jím ohroženy z důvodu krizové sociální situace, způsobu života vedoucí ke konfliktu s nespolečností nebo pro osoby, jejichž práva jsou ohrožena jinou osobou. Cílem této služby je osobám pomoci takové situace překonat a chránit společnost před vznikem a šířením takovýchto jevů. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) Konkrétní službou sociální

prevence je například raná péče, která se orientuje na celou rodinu s dítětem v raném věku, které je ohroženo ve vývoji vlivem prostředí nebo postižením. Rodinu navštěvuje pracovník agentury a svou činností podporuje rodinu a vývoj dítěte. Pokud rodiče nejsou schopni poskytovat potřebnou péči dítěti, hrozí jeho odebrání. Tato služba předchází nutnosti umisťovat děti do ústavní péče pomocí rad, výchovných postupů i psychologické podpory. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010) Další službou sociální prevence jsou azylové domy. Jsou určeny matkám s dětmi, které se dostanou do krizové životní situace. Poskytují zde nejen služby zajišťující přístřeší, ale i doprovodné sociální služby, poradenství nebo psychologická a zdravotní pomoc. Tyto služby pomáhají hledat trvalé řešení jejich problémů a jejich cílem je pomoci se zajištěním samostatnosti v budoucnosti. Mezi další služby tohoto druhu, které by mohly samoživitelky využít můžeme zařadit telefonickou krizovou pomoc, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, krizová centra nebo terénní programy. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010)

Sociální poradenství

Jedná se o službu, která pomáhá lidem, kteří nedokáží řešit specifickou událost ve svém životě bez vnější podpory. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, rozděluje sociální poradenství na základní, které se zaměřuje na poskytování potřebných informací, které přispějí k řešení nepříznivé sociální situace. Pro všechny druhy sociálních služeb je zároveň jednou z jejich základních činností a každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství. Druhým typem je odborné poradenství, které se zaměřuje na potřeby jednotlivých sociálních skupin ve specializovaných poradnách. Zmíněná podpora se realizuje poskytováním rad, zprostředkováním informací, práv a povinností, pomocí při vyjednávání, zastupováním či doprovázením na institucích. Nabízí možnosti řešení problému a snaží se o to, aby byl jedinec schopen je řešit vlastními silami. Poradenství je poskytováno převážně psychology a sociálními pracovníky v manželských a rodinných poradnách. (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010)

3.5 Neziskové organizace

Vedle sociálních služeb existují i neziskové organizace poskytující přímou podporu pro rodiny. Jedná se o právnické osoby, které jsou zakládány za jiným účelem, než je dosahování zisku a jeho rozdělováním mezi oprávněné osoby. Jejich záměrem je uspokojit potřeby určité skupiny obyvatel či chtějí dosáhnout společensky prospěšného cíle. (Šimková, 2009) Neziskové organizace pomáhají jak finančně, tak materiálně. V naší společnosti se jich

nachází mnoho, proto popíši jen některé. Jedná se například o potravinové banky, což jsou neziskové organizace shromažďující potraviny. Potraviny distribuují dobročinným organizacím, skrze které se k lidem v nouzi potraviny dostávají. Nejčastěji se jedná o seniory, rodiny s dětmi, matky samoživitelky a lidi bez domova. Mezi dárcce potravin patří potravinové řetězce, pěstitelé, producenti či jednotlivci. Dále se do potravinových bank zapojují potravinové sbírky nebo evropský program potravinové a materiální pomoci. Většinou se jedná o potraviny určené k rychlé spotřebě nebo po uplynulé době minimální trvanlivosti, s poškozeným obalem či špatným označením. Tímto způsobem potraviny poslouží svému účelu a nemusí skončit na skládce. (Potravinové banky, 2023)

Další organizací je Asociace neúplných rodin je sdružení, chránící zájmy neúplných rodin, které se po rozpadu rodiny ocitli ve složité životní situaci. Zaměřují se na sociální a právní poradenství, informují společnost o problémech, do kterých se neúplné rodiny dostávají – konkrétně problematiky rozvodu, problémů spojených s financemi nebo neplacením výživného. Tato asociace se snaží o změnu současných podmínek tak, aby problémy, které rodiče po rozpadu vztahu zažívají, minimalizovaly. Zároveň je autorem projektu VaseVyzivne.cz, který rodičům bezplatně pomáhá s dlužnými alimenty v celé ČR a právním zastoupením. (Asociace neúplných rodin, 2023)

Klub svobodných matek, poskytuje již několik let komplexní pomoc zaměřenou na podporu rodičů, kteří se potýkají se samoživitelstvím. Poskytuje samoživitelům finanční a materiální pomoc na zajištění potravin či nákladů na bydlení, hradí dětem obědy ve školách i školkách, školní potřeby nebo zájmové kroužky. Pomáhají rodičům hradit letní tábory nebo darují vánoční dárky. Zaměřují se i na odbornou právní pomoc. V rámci této organizace vznikl i projekt Oděvní banky, který poskytuje samoživitelům materiální pomoc ve formě oblečení ve spolupráci s regionálními potravinovými bankami. (Klub svobodných matek, 2023)

Jako další můžeme zmínit charitativní projekt Patron dětí, který dává prostor dětským příběhům. (Patron dětí, 2023) Nebo nadaci J&T pomáhající ohroženým rodinám s dětmi, ale také organizacím, které spolupracují s rodinami a poskytují rodinám nezbytné služby v jejich přirozeném prostředí. (Nadace J&T, 2023) Organizace Fandi mámám je určena samoživitelkám, které potřebují pomoc s překlenutím náročného životního období a chtějí se podělit o svůj příběh s ostatními. Konkrétně pomáhá s financováním zájmových aktivit, zajištěním obědů pro děti nebo zasílají balíky s potravinami a hygienou. Také jistým způsobem pomáhá změnit pohled společnosti na samoživitelky. (Fandi mámám, 2023) Nově vznikající organizací je nadace Mámy v kaši, která vyhledává a spolupracuje s rodiči, kteří

potřebují pomoc. Realizuje rozhovory, monitoruje chod neúplné rodiny a následně s rodinou vymýšlí a navrhuje možnosti pomoci. Zároveň se snaží motivačně působit tím, že spolupráci časově omezuje na jeden rok. (Mámy v kaši, 2023)

V poslední kapitole teoretické části jsme se věnovali matkám samoživitelkám v kontextu sociální práce. Konkrétně jsme se zaměřili na hodnoty a cíle sociální práce, dále jsme vymezili, jak sociální práci zaměřenou na rodinu upravuje zákon. Pomoc jsme rozdělili do tří oblastí, které se věnují pomoci matkám samoživitelkám. Jedná se o oblast finanční podpory, sociálních služeb a zmínili jsme část neziskových organizací. Nyní se přesuneme k praktické části této práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

V teoretické části jsme popsali základní charakteristiku rodiny, její funkce, rozpad rodiny a vznik neúplných rodin. Dále jsme se zaměřili na osamělé rodiče, konkrétně samoživitelky, které představují skupinu ohroženou sociálním vyloučením. Následně jsme vymezili možnosti pomoci v České republice, a to formou finanční, sociálními službami a neziskovými organizacemi. Hlavním tématem výzkumné části, ke které se nyní přesouváme jsou matky samoživitelky v kontextu sociální práce. Konkrétně se budeme soustředit na to, jak sociální práce pomáhá matkám samoživitelkám, pokud se dostanou do krizové situace. Vymezíme výzkumný problém a výzkumné otázky, cíle výzkumu, metodu sběru dat, popíšeme výzkumný soubor a výsledky výzkumu. Pro tento výzkum jsme zvolili kvalitativní metodologii. Tento přístup popisuje Švaříček a Šedřová (2007) jako: *„Proces zkoumání jeví a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“*

4.1 Výzkumná otázka a výzkumný cíl

Touto prací jsme zkoumali matky samoživitelky v kontextu sociální práce, jelikož ji řadíme mezi jednu ze skupin nejvíce ohroženou sociálním vyloučením.

Výzkumná otázka: Jak pomohla sociální práce matkám samoživitelkám?

Cílem práce bude analyzovat pomoc matkám samoživitelkám v kontextu sociální práce.

4.2 Metoda sběru dat

Metodou sběru dat v tomto výzkumu byl hloubkový rozhovor, který umožňuje zkoumání členů určitého prostředí nebo specifické sociální skupiny s cílem porozumět pohledu jiných lidí a umožňuje zachycení slov v přirozené podobě. Konkrétně se jednalo o polostrukturovaný rozhovor, který vycházel z předem připraveného seznamu témat a otázek. (Švaříček a Šedřová, 2007) Byly stanoveny čtyři základní témata rozhovoru:

1. Jaké problémy jste musela řešit a jaké role jste musela zastávat?
2. Jaká pomoc se Vám v této situaci nabízela? Byla to především rodina a blízké okolí nebo sociální práce?

3. Využila jste některou z těchto forem pomoci např. finanční podporu, sociální poradenství, intervenční centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, telefonickou krizovou pomoc, azylové domy, ranou péči, pečovatelskou službu pro rodiny s dětmi, potravinové banky a další neziskové organizace? Jak Vám tato pomoc pomohla?
4. Byla/je tato pomoc dostatečná a dařilo/daří se Vám samostatně fungovat?

4.3 Výzkumný soubor

Respondentky byly vybrány metodou záměrného výběru. Miovský (2006) označuje záměrný výběr jako postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich specifických vlastností. Na základě stanovených kritérií jsme vybírali respondenty, kteří byli ochotni se do výzkumu zapojit a zároveň splňovali následující kritéria:

- Prvním kritériem bylo, že se jedná o matku, které bylo svěřeno dítě či děti do výhradní péče a žijí ve společné domácnosti.
- Druhým kritériem bylo, že matky žijí bez partnera.
- Třetím kritériem bylo, že jsou samoživitelkami alespoň 1 rok, z toho důvodu, aby měly se samoživitelstvím dostatek zkušeností.

Kontakt na respondentky byl zprostředkován skrz organizaci Klub svobodných matek. Oslovila jsem koordinátorku této organizace, s prosbou, zda by mi mohla poskytnout kontakt na samoživitelky, které by měly zájem účastnit se tohoto výzkumu. Tato paní byla velmi ochotná a kontakty mi poskytla. Následně jsem samoživitelky oslovila a domluvili jsme se na termínu rozhovoru. Další kontakty na respondentky byly zprostředkovány metodou sněhové koule, tedy byly získány na základě procesu postupného nominování respondentkami, které již byly ve výběrovém souboru. (Miovský, 2006) Celkem jsme uskutečnili rozhovor se sedmi respondentkami. Se čtyřmi respondentkami byly rozhovory uskutečněny osobně v jejich domácím prostředí či v kavárně. Ostatní rozhovory byly provedeny formou online videohovoru. Důvodem samoživitelství byl u našich respondentek rozvod a ve dvou případech ovdovění. Počet a věk dětí respondentek je různý. Respondentky mají jedno až dvě děti a jejich věk se pohybuje od dvou po dvacet let. V následující části nalezneme stručný popis jejich aktuální situace.

Paní K.

Je samoživitelkou dva roky důsledkem rozvodu, má šestiletou a téměř dvouletou dceru. Momentálně je s mladší dcerou na mateřské dovolené. Jedná se o respondentku závislou na sociálních dávkách z důvodu péče o malé dítě. Pobírá rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení, přídavek na děti a náhradní výživné. Otec se s dětmi nevidá a výživné neplatí.

Paní Vi.

Je samoživitelkou již patnáct let důsledkem rozvodu. Má osmnáctiletou dceru a dvacetiletého syna. Když byly děti malé, prožívala velmi těžké období. Momentálně žádnou podporu nepobírá a žádné problémy neřeší. Otec se s dětmi jednou za čas vidá a finančně přispívá.

Paní M.

Je vdovou jeden rok a má dvě dcery ve věku 21 a 16 let. Pobírá invalidní a vdovský důchod, příspěvek na bydlení a přídavek na dítě. Dcera pobírá sirotčí důchod.

Paní L.

Je samoživitelkou od narození syna, otec není uveden v rodném listě a matka nechce, aby se se synem stýkal. Syn má 13 let. Pobírá příspěvek na bydlení a v krizových situacích mimořádnou okamžitou pomoc.

Paní Ve.

Je samoživitelkou čtyři roky důsledkem rozvodu a má dvě dcery ve věku 6 a 4 roky. Otec se s dětmi nevidá, ale výživné hradí. Paní Ve. byla finanční podpora, kvůli vyšší výdělku o pár korun zamítnuta. Využívá pomoci neziskových organizací.

Paní N.

Je samoživitelkou od narození dcery, které je nyní 9 let. Rodiče se rozvedli, otec dceru vidá a výživné hradí. Pobírá přídavky na dítě, příspěvek na bydlení a využívá pomoci neziskových organizací.

Paní H.

Je samoživitelkou od narození syna, kterému je nyní 11 let. Otec umřel a nebyl zapsán v rodném listě. Má nárok na invalidní důchod, pobírá podporu v nezaměstnanosti, příspěvek

na bydlení a příspěvek na dítě. Aby zabezpečila péči o dítě, často využívá pomoc více neziskových organizací.

4.4 Způsob zpracování dat

Rozhovory byly následně přepsány a analyzovány technikou otevřeného kódování. Tato technika údaje z rozhovorů rozebírá, konceptualizuje a skládá novým způsobem. V textu jsme si vyznačili důležitá témata, která souvisela s naší výzkumnou otázkou a nesla důležitou informaci pro oblast našeho zkoumání. V našem případě se jednalo o pomoc ze strany sociální práce a jak matky samoživitelky tuto pomoc vnímají. Analyzovaný text byl tedy rozdělen na jednotky a této vzniklé jednotce byl přidělen kód. (Švaříček a Šedřová, 2007) Metodou pro uspořádání dat bylo vytváření trsů, tedy uspořádání výroků do skupin na základě jejich podobnosti. Následně jsme vytvořili kategorie, ve kterých se nacházejí významově podobná témata.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole se budeme věnovat zjištěným výsledkům, které budou popsány technikou vyložení karet. Pro tuto techniku mohou být vybrány jen některé kategorie, záleží na tom, jak se vztahují k výzkumné otázce. Také záleží na vzájemné souvislosti mezi nimi. Všechny kategorie, které jsou zahrnuty musí být nějak spjaté. (Švaříček a Šed'ová, 2007) Postupovali jsme tak, že jsme kategorie, které vznikly otevřeným kódováním, uspořádali do obrazce. Následně jsme ke kategoriím uvedli, z jakých kódů se kategorie skládají a jako příklad jsme uvedli úryvek rozhovoru. Na základě tohoto uspořádání jsme sestavili text, který je v podstatě převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Seznam vytvořených kategorií a kódů je uveden v příloze č. 1.

5.1 Interpretace dat

Obr. 7 – obrazec kategorií vzniklých z otevřeného kódování

Jako centrální oblast, od které se odvíjí naše výzkumu otázka, jsme zvolili pomoc matkám samoživitelkám. Na tuto oblast navazují kategorie vytvořené otevřeným kódováním, ze kterých vyplývá, že matkám samoživitelkám sociální práce pomáhá v následujících oblastech:

1. finanční pomoc státu ve spojitosti se zajištěním podmínek pro život
2. psychická podpora ze strany sociálního pracovníka
3. podpora neziskovými organizacemi ve smyslu poslední záchrany
4. posílení vlastních schopností ve spojitosti s prací sociálních pracovníků

Z uvedeného obrazce vidíme, že všechny kategorie jsou určitým způsobem spojeny s centrální oblastí. Jednotlivé kategorie se přímo neprolínají, ale spojuje je to, že generují prostředky pro docílení zmíněné centrální kategorie, tedy pomoci. U kategorií jsou uvedeny jednotlivé výroky z rozhovorů, které se doplňují význam dané kategorie. Nyní budeme interpretovat výsledky jednotlivých kategorií a pro přehlednost vzniklé kódy vyznačíme tučně.

Než jsme se v rozhovoru dostali k tomu, jakým způsobem matkám samoživitelkám sociální práce pomáhá, zajímalo nás, jakým problémům musí po rozpadu vztahu čelit. Otázky tohoto charakteru byly uváděny na začátku rozhovoru pro uvedení do kontextu jejich situace. Jako zásadní problém respondentky vnímají **nedostatek financí**, který se dotýkal mnoha oblastí, ovšem u každé respondentky v jiné míře. Problémy, které ve spojitosti s nedostatkem financí vyvstávaly jsou následující: zajištění bydlení, základních potravin, ošacení, volnočasové aktivity dětí. Matky samoživitelky jsou v tomto ohledu velmi zranitelné, jelikož jsou oproti úplným rodinám jediným členem rodiny se stabilním příjmem. Důsledkem nedostatku financí je zadlužování, se kterým měly bohužel zkušenost všechny respondentky. Následně se dostávaly do bludného kruhu finanční pasti a nátlak na zvládnutí situace se neustále zvyšoval. S tím je úzce spojena i **psychická náročnost** a obava z budoucnosti, kdy tuto životní situaci respondentky popisují jako stresující, zoufalou a bezvýhodnou. Nejzávažnější finanční tíseň byla uváděna ve spojitosti s péčí o malé děti, jelikož neměli možnost zajistit péči o děti, zatímco by pracovaly. Nejčastěji z toho důvodu, že jim v této situaci scházela podpůrná síť okolí, jako jsou rodiče nebo přátelé a neměli možnost umístit dítě do školního zařízení. Ve spojitosti se samoživitelstvím vnímají, že vytváří **negativní obraz v očích druhých**: „*Vy děláte, co můžete, a ještě na vás pohlíží, jakože matka*

samoživitelka a nezvládá vlastní dítě. Ale říkám opravdu jenom na základě toho, že jsem matka samoživitelka a má na ně takový pohled prostě. “. Zároveň pečují celoročně o děti, musí **zastávat i roli otce** ve výchově a jsou jedinými živiteli rodiny. O náročnosti role jediného rodiče v rodině není pochyb. Vzhledem ke zmíněným problémům, které respondentkám bránily v zabezpečení základních funkcí rodiny, začali vyhledávat pomoc sociální práce.

1. Kategorie: finanční pomoc státu ve spojitosti se zajištěním podmínek pro život

Vzhledem k naší výzkumné otázce jsme k oblasti finanční pomoci vytvořili samostatnou kategorii, a to: finanční pomoc státu se zajištěním podmínek pro život. Došli jsme k závěru, že se zajištěním základních podmínek pro život, jako je zejména zajištění bydlení, pomáhají našim respondentkám sociální dávky. Jak jsme popsali v předchozí části, většina respondentek uvedla, že se nacházely v krizových situacích, jako je nedostatek financí na zaplacení nájemného. Tyto výroky jsme shrnuli do tvrzení **sociální dávky mi zaplatí nájem**. Pokud by takovou pomoc včas neobdržely, mohly by se stát osobami bez přístřeší. Čtyři respondentky popisovaly i nedostatek financí na zajištění potravin. Zjistili jsme, že tato pomoc je z hlediska fungování rodiny v čele se samoživitelkou nejdůležitější. Je velice účinná, z toho důvodu, aby rodina poskytovala vhodné zázemí, naplňovala životní potřeby a byl zajištěn zdravý vývoj dítěte a spolu s ním budoucí přínos pro společnost. Tato finanční pomoc pro respondentky znamená zajištění jistoty, bydlení i potravin a základních potřeb. Zároveň tato forma pomoci pomáhá podporovat rozvoj dítěte, tím, že samoživitelky mají možnost čerpat příspěvky na **mimořádné výdaje**, jako je např. zajištění pomůcek do školy. Nemůžeme opominout ani důležitost příspěvku na školní výlet nebo školní akci, který redukuje možnost vyloučení dítěte ze školního kolektivu z důvodu nedostatku financí. Pro paní M. například podpora státu znamená, že může dceru **podporovat ve vzdělání**.: „*Sirotčí důchod je 10 tisíc, ale ono se to použije na tu školu.*“ Respondentky se také shodli, že není dostačující, aby pro ně byla sociální podpora jediným zdrojem příjmu. Můžeme tedy říct, že výše příspěvků jistým způsobem **motivuje** respondentky k tomu, **být aktivní na trhu práce**. Často se v jejich rozpočtu nenajdou finance na **zajištění základních předmětů dlouhodobé spotřeby**, jelikož se jedná o velký, neočekávaný jednorázový výdaj. V tomto případě respondentkám pomohla mimořádná okamžitá pomoc. Finanční podpora v některých případech dovoluje matkám **věnovat potřebný čas dítěti**. Paní L. podotkla, že si díky

podpoře **mohou dovolit i něco navíc** a život je pro ni více uvolněný. U některých respondentek tedy touto formou pomoci dochází k obohacení života.

Obecně můžeme říct, že touto formou podpory se zaměřujeme na zajištění důstojnosti a podmínek pro naplňování základních lidských potřeb. Což dle Matouška (2008) řadíme mezi primární úkoly sociální práce. Tato pomoc je významná pro zabezpečení základních funkcí rodiny a v případě, že by tuto pomoc matky samoživitelky neobdržely, mohlo by se jednat o ohrožení života dítěte, případně by v nejhorších případech mohlo dojít k řešení náhradní rodinné péče. Což je v konečném důsledku opět negativní jev, jelikož orientační rodina je pro dítě nenahraditelná. V momentě, kdy tato finanční podpora z nějakého důvodu nepřichází, může to pro tyto rodiny představovat existenční problém. Jedna z respondentek uvedla, že v takové situaci živořili a musela si finanční prostředky k zajištění základních potřeb půjčovat. Sociální dávky v některých případech řeší důsledek, ale měla by být spolu s ním řešena i příčina vzniku těchto problémů. Na místě by bylo zaměřit se na důsledné plnění rodičovské odpovědnosti otce.

2. Kategorie: psychická podpora ze strany sociálního pracovníka

V kategorii Psychická podpora ze strany sociálního pracovníka se zaměříme na podporu, která plyne ze vztahu respondentek se sociálním pracovníkem. Respondentky se potýkají s pocity osamění a v několika případech se jednalo právě o sociálního pracovníka, díky kterému se necítí samy na řešení této náročné životní situace. Dle výpovědí respondentek jsme zjistili, že vztah se sociálním pracovníkem dodává samoživitelkám pocit, **že mají za kým jít**, když jim bude nejhůř. Zkrátka mají někoho, kdo jim rozumí a snaží se jim v jejich tíživé situaci pomoci. Toto vědomí respondentky popisovaly jako velmi důležité. Mnohdy se nacházejí v zoufalé situaci a nevidí možnosti jejího řešení. Mnoho respondentek uvedlo, že právě v tento moment vyhledali služby sociální práce, která jim nabídla pomoc a **rychlé řešení** situace, které bylo spojeno s poradenstvím a **doprovodem na institucích**. Všechny respondentky popsali nějakou zkušenost, kdy jim právě podpora ze strany sociálního pracovníka pomohla. Respondentky uváděli specifické **zkušenosti**, které **při kontaktu se sociálním pracovníkem** získaly. Můžeme říct, že proto, aby mohl být naplněn cíl sociálních pracovníků, v tomto případě zamezit sociálnímu vyloučení a aby respondentky byly schopné pečovat o dítě, bylo pro naše respondentky stěžejní, **nalézt k sociálnímu pracovníci důvěru**. Například paní H. uvádí: „*Taky, než jsem jí začala důvěřovat, že se mi fakt snaží pomoci. Strašně dlouho mi to trvalo, neměla jsem důvěru v ty úřednice tady v tom všem.*“ K tomu,

aby respondentka H. začala důvěřovat pomohlo to, že pro ni sociální pracovnice **udělala něco výjimečného**, když jí dala přečíst posudek, který zpracovávala k soudu. Pro paní Ve. bylo zase důležité, že ji **přišla navštívit**, když byla v nemocnici. Poté se zajímala o její stav a nabídla jí pomoc ve vyřízení osobních záležitostí. **Projevila zájem o to, jak se jí daří** a zda nepotřebuje s něčím pomoci. To pro paní Ve. bylo gesto, díky kterému si k sobě našli cestu a následně se mohli věnovat řešení její situace. Podobně začala důvěřovat sociální pracovnici i paní K, kdy se sociální pracovnice zajímala o její stav a pomohla jí odejít z domácího násilí. Paní H. ještě zmiňuje, že měla pocit, když začne sociální pracovnici důvěřovat a svěří se jí, **začne se na ni dívat jinak**. Konkrétně, že se bude snažit jí pomoci. Po nalezení této důvěry je pro paní Ve. důležité vědomí, že má za kým jít. Pro paní K. je důležité, že má někoho, kdo jí poradí a pomůže jí se orientovat se v systému sociální pomoci.

3. Kategorie: Podpora neziskovými organizacemi ve smyslu poslední záchrany

Respondentkám v krizových situacích velmi pomohli i nadace a neziskové organizace, a to materiální či finanční formou. Pro Paní M. existence neziskových organizací představuje **jistotu**, že i když bude v složité a náročné situaci, pomůžou jí zajistit základní potřeby. Respondentky vnímají tuto formu pomoci, jako **rychlou a účinnou v krizové situaci**. Od zajištění potravin nebo nedostatku prostředků na uhrazení poplatků za bydlení, až po pomůcky do školy. Respondentky se dostaly i do situace, kdy jim na základní potřeby státní sociální podpora či pomoc nestačily. U paní H. „*pomohli s desetitisícema na nájem, prostě abych nějak přežila, vyžila*“, jelikož začala mít vážné zdravotní problémy a nacházela se tedy v zoufalé situaci. **Finanční podporu na zajištění bydlení** poskytly nadace i paní N., která přišla o práci a popisovala, že bez této pomoci, by nedokázala zajistit bydlení. Uvažovala nad tím, že by šla do azylového domu, ale v daný moment byl nedostupný, z důvodu naplněné kapacity. A tak vyzkoušela ještě požádat o pomoc Klub svobodných matek. Svůj příběh shrnuje slovy: „*Nadace mě zachránili, snaží se pomoci, jak to jenom jde.*“ Respondentky také zmiňovaly pomoc se **zajištěním potravin a základních potřeb** a uvedly, že díky nadaci mají furt co jíst. Paní H. **pomohla materiálně** Nadace J&T a nadace Fandím mámám, když potřebovala vybavit byt. Obdržela komodu, skříň, lednici i jídelní stůl. Respondentky také zmiňovaly, že dětem mohly dopřát **Vánoce** jen díky podpoře neziskových organizací. Bylo tomu tak u paní Ve. i paní H, které se shodují, že vánoční dárky by samy zajistit nedokázaly. Finanční pomoc obdržely respondentky i na **zaplacení**

táborů pro děti nebo školní pobyty. Celkem tři respondentky ovšem o činnosti neziskových organizací díky našemu rozhovoru slyšely poprvé.

4. Kategorie: Posílení vlastních schopností ve spojitosti s prací sociálních pracovníků

Významnou roli u matek samoživitelek zastává sociální práce i v oblasti vlastních schopností. V rozhovorech často zaznívalo, že se respondentky naučily určité situace zvládat, a to přisuzujeme právě tomu, že u nich došlo k posílení vlastních schopností. Tento jev byl nejčastěji uváděn ve spojitosti s prací sociálních pracovníků. Co mě na celém výzkumu nejvíc překvapilo je právě to, jaký vliv na respondentky sociální pracovník má. Skrze kontakt se sociálním pracovníkem a poradenství, které sociální pracovník poskytl došlo k tomu, že se samoživitelky stávají více samostatné a schopné zabezpečit rodinu. Částečně také díky tomu, že pokud neměli svoji záchrannou či podpůrnou síť, tak jim i v tomto ohledu sociální pracovník pomohl si takovou síť vytvořit. Třeba i tak, že se sami dostávají do role přítele. Příkladem je vzhledem k tomuto působení odchod z prostředí, kde byla respondentka týraná a vytvoření vztahu se sociálním pracovníkem, který ji podporuje. Následně byla schopná z tohoto ohrožujícího prostředí odejít a začít znovu. **Vytvořila si vlastní podpůrnou síť** a byla schopná žít samostatně. Každá z respondentek má ve svém okolí někoho, na koho se může spolehnout v případě nouze, ovšem nebylo tomu tak vždy. Pokud je to možné, případnou oporu tvoří i rodiče respondentek, jako je tomu u paní V.: *„Naštěstí mám rodiče, kteří se o nás postarali a pomohli nám v těžkých začátcích.“* Největším zdrojem opory z provedených rozhovorů jsou přátelé, kteří představují pomoc finanční, materiální a psychickou. Co se týče **odborné psychologické pomoci**, ta respondentkám velmi pomohla po rozpadu vztahu, kdy se na museli s novou životní situací vyrovnat. Tuto zkušenost popisuje paní N., která využila psychologickou pomoc v krizovém centru a popsala, že jí tato forma pomoci velmi pomohla. V mnoha případech také pomohla jen psychologická podpora pro odchod z nevhodného prostředí. V tomto ohledu si nejspíše nejsme schopni pomoci sami, jelikož si mnohdy vlastní nedostatky neuvědomujeme a je potřeba vnějšího zásahu. Další rozvíjenou schopností pomocí práce sociálních pracovníků je **soběstačnost**. Která respondentky vedla konkrétně k samostatnosti v péči o domácnost a hospodaření s financemi. Například Paní H. byla dlouho závislá na pomoci rodičů a vzpomíná: *„jak se mamka vynořila. V každé ruce obrovskou tašku. Tady byly polívky, tady byly omáčky a v druhé tašce byly těstoviny a takový ty ostatní věci. A ty sociální pracovnice za to našim strašně nadávali a říkali: takhle to nejde. Zkušenost s osamostatněním se a péči o domácnost*

zažila v azylovém domě. Paní H. ještě dodává, že ji v **azylovém domě naučili „fungovat“** a vzpomíná, že je to to nejlepší, co ji v životě potkalo. Popisuje, že se naučila přizpůsobit řádu, pravidlům a otočila způsob myšlení. Další respondentky považují za podstatné, že se naučily plánovat si budoucnost a věřit ve vlastní schopnosti. Respondentky také uváděly, že vzhledem k omezení poskytování dávek se naučily **plánovat rodinné výdaje**. Pro zvládnutí této životní situace zmiňovaly respondentky **vlastní iniciativu**. Paní K. uvedla, že ví, že pomoc nepřichází sama a musí projevit snahu pro její získání. Velký vliv na zlepšení situace mělo, že si respondentky našly stabilní práci. Výsledkem působení sociálních pracovníků na oblast vlastních schopností bylo u našich respondentek, že jsou **soběstačné** a schopné sociálně fungovat. To, že matkám samoživitelkám někdo ukáže, jakým způsobem zajistit a pečovat o rodinu, v tomto snažení je podporuje a nenapravuje jen důsledek jejich často pošramocené minulosti, považujeme za nejvýznamnější přínos sociální práce.

Odpověď na výzkumnou otázku: **Jak pomohla sociální práce matkám samoživitelkám?**

Jak jsme nyní v interpretaci výsledků popsali, našim respondentkám pomohla sociální práce v oblasti financí, materiálního zabezpečení, psychické podpory i rozvoje vlastních schopností. V mnoha případech se jednalo o podporu sociální práce, která respondentky a jejich děti dělila od sociálního vyloučení, ztrátu bydlení a dalších nežádoucích situací. Výše zmíněné oblasti, ve kterých sociální práce samoživitelkám pomáhá, byly v tomto výzkumu respondentkami nejčastěji zmiňovány. Samozřejmě nemůžeme aplikovat tyto závěry na všechny samoživitelky, jelikož vzhledem ke kvalitativní formě výzkumu jsme hovořili pouze s malou částí z nich. Je patrné, že pokud bychom zkoumali více životních událostí, mohli bychom najít více oblastí. I přesto se však domníváme, že rozhovory poskytly bohatá data o jednotlivých osudech a poukázala na důležitost realizace sociální práce. Můžeme konstatovat, že práce sociálních pracovníků má v naší společnosti své opodstatněné místo.

5.2 Diskuse

Samoživitelství shledáváme jako téma, které je aktuální a bohužel jej doprovází problémy, kterým by měla být věnována pozornost. V porovnání s jinými sociálními skupinami se samoživitelům náležitá pozornost nedostává. Hledání podobných výzkumů na naše téma Matky samoživitelky v kontextu sociální práce bylo obtížné a stejně zaměřený výzkum jsme nenašli. Při srovnávání našich výsledků budeme tedy vycházet z definic autorů, kteří se věnují tématům, která byla ve zmíněna ve výsledcích výzkumu.

Sociální práce je uskutečňována v různých úrovních. Dle Gulové (2011) se jedná o úroveň od práce s jednotlivcem až po změny v oblasti sociální politiky a zákonodárství. Z našeho výzkumu vyplývá, že v tomto širším pojetí sociální práce pomáhá matkám samoživitelkám pomocí finanční podpory zabezpečit každodenní základní potřeby a realizaci kulturního, sportovního a mimoškolního rozvoje dětí. U našich výsledků vnímáme jistou podobnost se širším pojetím sociální práce dle Kvapilové (2001) do kterého můžeme zahrnout sociálně technická opatření, jako jsou služby a dávky sociální péče, včetně spolupráce s dalšími odborníky v péči o člověka.

Z našeho výzkumu vyplývá rovněž důležitost psychické podpory, kterou vymezuje i Gulová: (2011, s.36) *„Počátkem i koncem sociální práce je empatie a s ní související vřelost a vstřícnost ke klientovi.“* Navrátil (2000) popisuje sociální práci v jednom z paradigmat jako terapeutickou pomoc. Za hlavní ukazatel sociálního fungování, je z hlediska terapeutické pomoci považováno duševní zdraví a pohoda člověka. V tomto pojetí je sociální práce chápána jako intervence, která má za cíl zabezpečit psychosociální pohodu a důraz je kladen na budování vztahu a komunikaci. Vychází z toho, že komunikace s druhými je proces, který obohacuje všechny zúčastněné. Dle tohoto paradigmatu můžeme usoudit, že pro sociální práci je důležitá i psychická podpora klienta. Jak vyplývá i z našeho výzkumu, empatie a vřelost byla jedním z důležitých aspektů pro navázání vztahu a další fungování klienta.

Oblast neziskových organizací svými službami plní, z pohledu sociální práce, svoji důležitou roli, jak můžeme vidět z výsledků našeho výzkumu. Konkrétně se jedná o služby finanční podpory, zajištění základních potřeb nebo materiální pomoci. Na jejich důležitost v rámci pomoci občanům poukazuje i Matoušek, který uvádí: *Neziskové organizace jsou významnými aktéry v oblasti sociálních služeb, ve které je sociální práce realizována. Jsou považovány za partnery v různých oblastech společenského dění. Patří mezi sociální subjekty, které vedle státu usilují nejčastěji o pomoc občanům.* Sociální programy jsou jejich cílem nikoli jen prostředkem k dosažení jiných záměrů. (Matoušek, 2012)

Sociální práce je oborem, ve kterém se orientujeme na řešení lidských problémů a klademe důraz na sociální fungování klienta. V praxi tedy sociální pracovník pohlíží na klienta jako na člověka, v určitém prostředí, který musí zvládat jeho nároky. Úkolem sociálního pracovníka je podporovat klienta v sociálním fungování. *„Konkrétně pomoci klientovi při obnově či získání takových dovedností a informací, které klientovi umožní zvládat požadavky prostředí nebo ovlivňovat nadměrné či jinak problematické nároky prostředí.“* (Matoušek, 2012) Jak vymezuje Matoušek, i v našem výzkumu se ukázala důležitost působení na

klientovy dovednosti, vzhledem k jeho působení v přirozeném prostředí. Sociální pracovníci našim respondentkám pomohli s vytvořením podpůrné sítě a se získáním dovedností, jako je soběstačnost, vlastní iniciativa nebo schopnost plánovat, které jim usnadňují fungování v jejich situaci.

Pro srovnání výsledků můžeme uvést i publikaci Neúplné rodiny (Paloncyová et al., 2019). Tato studie je výstupem z projektu Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018-2022), kde jsou sledovány různé typy rodin. Nalezneme zde komplexní shrnutí situace samoživitelek i samoživitelů a pokusíme se vybrat ta tvrzení, která se dotýkají našeho výzkumu. Například u hodnocení pomoci státem samoživitelé postrádali větší finanční podporu. U našeho výzkumu se toto tvrzení nevyskytovalo. Dalším tvrzením je, že v rámci žádoucích opatření ze strany společnosti či státu samoživitelé zmiňovali konkrétní náměty na hlubší systémové změny, jakož i na podporu samoživitelů v případě problémů či k usnadnění zvládání každodenních nároků a těžkostí. V našem výzkumu jsme sledovali spíše poptávku po dostupném bydlení, větší informovanosti a potřebě podpůrného okolí.

Jak jsme uvedli v teoretické části, primárním úkolem sociální práce je všem lidem poskytnout takové podmínky, aby se mohli věnovat rozvíjení svých možností a naplňovat své potřeby. Dále aby mohli obohatit své životy a také předcházet selhání. (Matoušek 2008). V tomto směru byly v našem výzkumu cíle sociální práce naplněny.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Vzhledem k výsledkům tohoto výzkumu můžeme shrnout, že největší podporu matky samoživitelky potřebují v oblasti zajištění financí a bydlení. V čem shledáváme nedostatky pomoci v této oblasti, je informovanost o možnosti poskytování sociálních dávek a sociálních služeb. Dvě naše respondentky v tomto ohledu projevíly nespokojenost s informovaností a ocenily by větší přehlednost a dostupnost informací. Z pohledu prevence před zadlužením by bylo vhodné věnovat se více finanční gramotnosti, a to již na základních školách. Dalším doporučením, které se týká oblasti financí je, že by se mělo více dbát na plnění rodičovské odpovědnosti, konkrétně vyživovací povinnosti ze strany otce dítěte.

Další oblastí, která by mohla vyřešit mnohé problémy samoživitelek je dostupné bydlení. Výzkum Jak si žijí „samoživky“ popisuje, že *domácnosti českých, ale i evropských samoživitelek nejvíce zatěžuje nájemné a služby spojené s bydlením*. (Kroutilová Nováková, Vaculíková, Podaná, 2016, s.9) V případě lepší dostupnosti sociálního bydlení či městských bytů pro samoživitelky, alespoň po dobu trvání krizové situace. Zcela jistě by byla ušetřena značná část jejich rozpočtu, ale také starostí a pocitů beznaděje.

Ohledně práce sociálních pracovníků bychom se měli zaměřit na rozvoj schopností samoživitelek a vytváření komunity, která se může vzájemně podporovat. Jak jsme zmiňovali ve výsledcích výzkumu, samoživitelky vnímají psychickou podporu v této situaci za velmi důležitou. Tímto způsobem by také mohlo dojít k vytváření podpůrné sítě, která samoživitelkám v mnoha případech schází. Dle mého uvážení by také měla být více podporována a veřejně známá činnost neziskových organizací, která v pomoci samoživitelkám plní nezastupitelnou roli.

Neméně důležitou je pro matky samoživitelky dostupnost předškolní péče. Zatímco finančně zabezpečují rodinu, potřebují, aby byla zajištěna péče o děti. Abychom tedy tuto skupinu podpořili v jejich samostatnosti, dalším doporučením je zřídit více předškolních zařízení, jeslí nebo dětských skupin.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Asociace neúplných rodin [online], 2023. [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://www.anr.cz/>
2. ČESKO, 1995. Zákon č. 117/1995 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>
3. ČESKO, 1995. Zákon č. 155/1995 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>
4. ČESKO, 1999. Zákon 359/1999 Sb. Občanský zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
5. ČESKO, 2006. Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>
6. ČESKO, 2006. Zákon č. 108/2006 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
7. ČESKO, 2006. Zákon č. 187/2006 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>
8. ČESKO, 2006. Zákon č. 111/2006 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
9. ČESKO, 2006. Zákon č. 110/2006 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>
10. ČESKO, 2006. Zákon č. 588/2020 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-588>
11. ČESKO, 2011. Vyhláška č. 389/2011 Sb. Zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-389>
12. ČESKO, 2012. Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
13. Demografická příručka – 2017. Praha: Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2017>

14. Demografická ročenka České republiky – 2018. Praha: Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-bec10o9r0>.
15. *Fandi mámám* [online], 2023. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.fandimamam.cz/>
16. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2798-1.
17. GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
18. HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné: [smlouva o vypořádání vztahů mezi manžely pro dobu po rozvodu]*. Praha: C.H. Beck, 2000. Edice právních rozhledů. ISBN 80-7179-293-4
19. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
20. *Klub svobodných matek* [online], 2023. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.klubsvobodnychmatek.cz/#jak-pomahame>
21. KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.
22. KRAUS, Blahoslav, 2015. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-544-8.
23. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
24. KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, Radana, Jitka VACULÍKOVÁ a Alena PODANÁ, 2016. *Jak si žijí „samoživý“ (?) : Spokojenost s bydlením pohledem samoživitelek*. Sociální práce [online]. 16(3), 5-20 [cit. 2018-10-30]. ISSN 1805885X. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/index.php?sekce=2&podsekce=&ukol=1&id=80>
25. KRŮTOVÁ, Kateřina a Iva KYSELÁ, 2019. *Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2891-9.

26. MALECOVÁ, B. *Aspekty ovplyvňujúce kvalitu života v rekonštruovanej rodine* [online]. Bratislava, 2005. Diplomová práca. Univerzita Komenského v Bratislavě. Fakulta pedagogická. Katedra léčebné pedagogiky. [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335172492_ASPEKTY_OVPLYVNUJ_UCE_KVALITU_ZIVOTA_V_REKONSTRUOVANEJ_RODINE
27. *Mámy v kaši: Nadační fond* [online], 2023. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.mamyvkasi.cz/>
28. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429199.
29. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
30. MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby: Legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál. ISBN 9788073673109.
31. MATOUŠEK, Oldřich, 2012. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0211-0.
32. MATOUŠEK, Oldřich, 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.
33. MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
34. *Nadace J&T* [online], 2023. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/>
35. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ, 2004. *Jak přežít rozvodové peklo: malý sumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími*. Brno: Jota. ISBN 80-7217-294-8.
36. PALONCYOVÁ, Jana et al., 2019. *Neúplné rodiny*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-357-9.
37. *Patron Děti*, 2023. Společně za lepší dětství [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://patrondeti.cz/o-nas>

38. *Potravinové banky* [online], 2023. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://www.potravinovebanky.cz/>
39. *Právní prostor* [online], 2019. [cit. 2023-02-09]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>
40. Rodiny a domácnosti, 2023a. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/174123391/130055220301.pdf/25803979-7111-471e-9139-b9a9d212e854?version=1.1>
41. SINGLY, François de, 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-249-1.
42. SKŘIVÁNKOVÁ, Magdaléna, 2023. Rozvod manželství. *Šance dětem* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rozvod-manzelstvi>
43. Sňatky a rozvody 1950-2021, 2023b. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/174123391/130055220503.pdf/3cd7780e-ce93-4dab-9a2e-082b5c22ba1f?version=1.1>
44. Sociální služby, 2020. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1#zkss>
45. ŠIMKOVÁ, Eva. *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. 4. vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS Univerzita Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-7435-012-2.
46. ŠŤASTNÁ, Anna, 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. VÚPSV. ISBN 9788074160387.
47. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Česká republika: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

()	Kulaté závorky.
„“	Uvozovky.
apod.	A podobně.
cz	Internetová doména pro Českou republiku.
č.	Číslo.
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí.
s.	Strana.
Tab.	Tabulka.
Obr.	Obrázek
www.	World Wide Web.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 - děti narozené mimo manželství dle rodinného stavu matky (v %)</i>	<i>19</i>
<i>Obr. 3 – rozpady podle délky trvání manželství v letech 1950-2021</i>	<i>21</i>
<i>Obr. 4 - Jak se změnila finanční situace po rozvodu s matkou/otcem?</i>	<i>26</i>
<i>Obr. 5 - Emocionální podpora v době rozvodu/rozchodu</i>	<i>28</i>
<i>Obr. 6 - Podpora v péči o děti a domácnost v době rozvodu/rozchodu</i>	<i>28</i>
<i>Obr. 7 – Finanční a materiální pomoc v době rozvodu/rozchodu</i>	<i>29</i>
<i>Obr. 8 – obrazec kategorií vzniklých z otevřeného kódování</i>	<i>45</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1 - Domácnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1961–2021 (v tisících)</i>	18
<i>Tab. 2 - Výše přídavků na děti v roce 2023</i>	33
<i>Tab. 3 - Problémy po rozpadu vztahu</i>	63
<i>Tab. 4 - Finanční pomoc státu se zajištěním podmínek pro život</i>	64
<i>Tab. 5 - Posílení vlastních schopností</i>	65
<i>Tab. 6 - Důležitost neziskových organizací</i>	66
<i>Tab. 7 - Psychická podpora ze strany sociálního pracovníka</i>	67

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1: SEZNAM KÓDŮ A KATEGORIÍ.....	63
PŘÍLOHA 2: UKÁZKA ROZHOVORU.....	69

PŘÍLOHA 1: SEZNAM KÓDŮ A KATEGORIÍ

Tab. 3 - Problémy po rozpadu vztahu

Problémy po rozpadu vztahu	Psychická náročnost	Je to takové občas jako pro mě stresující, že i brečím a fakt se to nedá občas.
		Člověk byl úplně zoufalý a nevěděl co dělat.
		Tohle není normální, aby člověk vydržel.
		Je to nepříjemné, hodně nepříjemné, když člověk cítí tu bezmoc, než aby měl pochopení a podporu. Že vlastně skončíte na ulici s tím dítětem, že nebudete mít mu co dát najíst nebo podobně.
Musím zastávat mnoho rolí		Podporovat ho v tom co ho baví, zajímat se. Protože kdo jinej to udělá. Musíte zastoupit maminku, tatínka, kamarády kolikrát.
		Zastávala jsem roli bývalé manželky, matky, roli otce, role kamarádky, strašně moc všeho.
Negativní obraz v očích druhých		Vy děláte co můžete, a ještě na vás pohlíží, jakože matka samoživitelka a nezvládá vlastní dítě. Ale říkám opravdu jenom na základě toho, že jsem matka samoživitelka a má na ně pohled prostě...
		A hlavně na školách potom v první třídě paní ředitelka byla taková, že matka samoživitelka. A prostě ne podpora od školy vůbec žádná.
Nedostatek financí		To jsem se fakt radši ponížila, šla jsem si půjčit za našima nebo prostě za někým z kamarádů, abych věděla že na to jídlo nebo na plíny mít budu.
		Co se týče věcí na děti, drogerku nebo jídlo, tak tam mám potravinovou banku. Jo, já jsem s tím spokojená. Ono to pomáhá. Tam dostáváte ovoce, zeleninu, jogurty. Sice třeba ne hodně, že by to bylo na týden, je to třeba na víkend.
		Potřebovala půjčit peníze, že jsem neměla na jídlo, tak jsem věděla že za ním můžu jít. Že je to tak dobrý kamarád, že mě nenechá prostě už jenom kvůli malýmu.
		Nebýt mojí rodiny – hlavně mých rodičů, tak mnohdy nemáme na základní potraviny.
		A než abych třeba dala sobě, tak dokážu 3, 4 dny nic nejíst, jen aby měl malej.
		Už jsem si půjčovala z home creditu, cetelemu tady těch úvěrových karet a věděla jsem přesně jak by to dopadlo. Takže jsme to řešili s OSPODem a podobně a tam jsem se ptala i jak mi můžou finančně pomoci.
		Takže pak to řešíte půjčkami, dostáváte se do kolotoče dluhů..

		Takže jsem šáhla i na úvěrové karty, samozřejmě zadlužování a bála jsem se, že tam nebude moc šancí se z toho vyhrabat.
		Takže vlastně v ten okamžik, přijde i situace kdy se člověk dostane do těch dluhů i když nechce.
		Chci jí ukázat že to funguje a že prostě není potřeba se zadlužovat. Že stačí jenom přehodnotit, některé věci v životě.
		Taky jsem se dostala do situace, kdy jsem byla doma a najednou mi někdo bouchá na dveře a vlítli mi do bytu exekutoři
		Teď je to třeba náročnější jak se zdražovalo a peníze zůstaly stejný, tak je to takový komplikovanější. Ale když vezmu že mě po stržení chodí kolem 16 tisíc, 16 tisíc mám nájem.

Tab. 4 - Finanční pomoc státu se zajištěním podmínek pro život

Kategorie	Kód	Úryvek z rozhovoru
Finanční pomoc státu se zajištěním podmínek pro život	Sociální dávky mi zaplatí nájem	Porodila jsem a další 2 nájemy jsem platila z porodního a z mateřský.
		Zkontroluju na úřadě, jestli je v pořádku, protože potřebuju platit nájem
		Byla jsem na hmotné nouzi, nemohla jsem a nezvládala jsem platit nájem. Tak mi zaplatili ten nájem a půl mimořádná okamžitá pomoc.
		Já jsem řekla, že chci zaplatit jenom jeden nájem, protože by mi to potom neuznali na sociálních dávkách a 3 měsíce po porodu bych byla bez sociálních dávek.
		Spočítal jste si, jak jsme museli žít a prosit, abychom měli na nájem a měli z čeho žít?
		Zaplatím nájem, to polkne celý přídatky a příspěvek na bydlení.
Zajištění základních předmětů dlouhodobé potřeby		Díky mimořádné pomoci mám na pračku a ledničku. Neměla jsem vlastně kde uchovávat potraviny a jak prát synovi.
		Měla jsem mimořádnou hmotku. Na pračku a na postel tenkrát pro malýho.
Podpora dítěte ve vzdělání		Sirotčí důchod 10 tisíc, ale ono se to použije na tu školu. To máte 3 tisíce internát, s jídlem, cestovný, nějaký kapesný.
Mimořádné výdaje		Díky mimořádné pomoci jsem mohla synovi koupit brýle, zaplatit školní aktivity, pomůcky do školy a přispěli na školu v přírodě.

	Nemusím tolik pracovat a můžu se věnovat dítěti	Proto jsem se snažila hledat si tu práci abych byla s ním to odpoledne trávil. Nechci abych ztratila nějaké důležité chvíle s ním.
	Motivace pracovat	Jakoby s tím příspěvkem na bydlení můžu říct, že je to dostačující. Bez toho příspěvku na bydlení bych byla tam, kde bych asi byla, kdybych seděla doma.
		Sociální pomoc, jakože člověku dají, já jsem dostávala 13 tisíc a platila jsem 8,5 tisíce nájem. Což člověku už na to žití nezůstává.
	Můžu si dovolit něco navíc	Takže v mé situaci je to takový bonus, který mi pomáhá si dovolit něco navíc. Že můžu jít s tím synem a koupit mu prostě tu pizzu. Že to nemusí být 1x za rok, když má ty narozeniny. Je to takové víc uvolněné, ten život.

Tab. 5 - Posílení vlastních schopností

Kategorie	Kód	Úryvek z rozhovoru
Posílení vlastních schopností	Na azyláku mě naučili fungovat	Je to to nejlepší, co mě kdy v životě potkalo.
		Tam se člověk naučí řád, pravidla a otočit způsob myšlení. Mě na azyláku naučili prostě fungovat v nějakém časovém harmonogramu.
		Co mě dalo v azyláku bylo, že já si každého prvního ledna sednu a napíšu si seznam věcí, který si přeju v tom novém roce dosáhnout. Letos mám taky napsaný.
	Vytváření vlastní podpůrné sítě	A tady vlastně mi pomohl i přítel současný, kterého jsem si našla, tak mi půjčil na kauci na 1. nájem a na to první žití. Půjčil mi 30 tisíc abych mohla nějak začít.
		Naštěstí mám rodiče, kteří se o nás postarali a pomohli nám v těžkých začátcích. Nikdy jsem si ani nedokázala představit, že budu někdy od někoho potřebovat pomoc.
		Že jsem změnila práci, kde mám fakt benevolentního šéfa. Já si tu dobu můžu určit v uvozovkách, jak chci. Což je velký bonus, plus pro mě.
	Sociální pracovnice a vedení k samostatnosti	Mamka se vynořila. V každé ruce obrovskou tašku. Tady byly polívky, tady byly omáčky a v druhé tašce byly těstoviny a takový ty ostatní věci. Soc. pracovnice: Ale takhle to nejde, aby vy jste jí dovezli navařený jídlo v zavařovačkách. Oni za to našim strašně nadávali.

		Tam se jednou týdně chodilo za sociální pracovníci. Nejdřív jsme se dostali na portfolio jako dojde mi rodičák, co z toho zaplatím a ona viděla tu finanční bilanci.
		Co tam je důležitý na těch azylákách denně, každý den chodí na kontrolu, jestli má člověk uklizeno.
		Navštívila jsem OSPOD, který mi v začátcích moc pomohl. Ale v praxi jsem si musela pomoci sama.
	Odborná psychologická pomoc	Chodila jsem k psychologovi, ten mě teda pomoh.
		V Krizovém centru Spondea mi pomohli. Mě to nakoplo, pomohlo mi to v tom největším... Tam jsem chodila k paní psycholožce, tak tohle to bylo super.
	Soběstačnost	Vlastně na nikoho nemám potřebu se spoléhat, spoléhám se sama na sebe.
		Zvládnout se to dá, ale člověk se musí opravdu obrnit trpělivostí a vším možným, když to tak řeknu.
		Ted' už to nějak zvládám.
		Popřípadě rodiče, že mi nakoupí. Jo ale snažím se tak nějak sama to zvládat.
		Myslím si že pro spoustu holek by bylo fajn kdyby pochopily, že furt něco dostávat zadarmo taky nejde.
		Fakt je to teďka lepší. Ono to všechno udělalo to, že má člověk práci
	Plánování výdajů	S tou mimořádkou si to člověk musí rozplánovat tak, aby to pokrylo za ten půl rok nějaký ty potřeby.
	Vlastní iniciativa	Když jsem odešla, tak jsem věděla, co hned si mám zařídit a vyřídit. Když jdu v jeden den na sociálku a je to v jedné budově, tak si tam vyběhám všechno.
		A zkontroluju všechno, jestli je v pořádku, protože potřebuju platit nájem.
		Je vždycky potřeba si zaktualizovat ty informace.
		Co si vlastně neobejdete nebo nezjistíte, tak vám nikdo nic nedá.

Tab. 6 - Důležitost neziskových organizací

Kategorie	Kód	Úryvek z rozhovoru
Důležitost neziskových organizací	Zajištění jistoty	Budeš mít jistotu toho, že máš jídlo, že máš nájem a že prostě funguješ. Jo, tak jsem to zkusila a do týdne, nebo druhý den mi holky volali.

Rychlá pomoc v krizové situaci	Snaží se pomoci, jak to jenom jde. Vlastně do týdne jsem měla peníze na účtě.
Zajištění potravin a základních potřeb (nadace fandím mámám)	Díky nadaci máme furt co jíst. Protože mi narvali ledničku, mrazák, komoru, narvali mi drogěrku. Já jsem to počítala že jsem vlastně malýmu mohla dopřát Vánoce jenom díky tomu, že nám holky nakoupili.
Zajištění pomůcek do školy (nadace Spojme se)	Tam mi zase v září pomohli koupit pomůcky do školy pro malýho, pomohli nám taky s nákupama.
Materiální podpora/Zajištění nábytku (nadace J&T; nadace fandím mámám)	Od nadace J&T máme komodu, skříň a židli ke psacímu stolu. Máme právě ten jídelní stůl, ledničku a takový. 5 přání které ta maminka má. Jo, kromě sedačky, jsme dostali úplně všechno.
Vánoční dárky díky nadaci	Přes nadaci klub svobodných matek jsem se v prosinci dostala k velkým vánočním dárkům, jako je kolo. Tiskárnu dostal malý k počítači, aby si mohl tisknout domácí úkoly.
Podpora školních aktivit (Patron dětí)	Zaplatili malýmu adaptřák a tento týden malýmu zaplatili lyžák. tam můžu žádat až 4x ty větší položky, který ten rodič nedokáže zvládat.
Finanční podpora bydlení (klub svobodných maminek)	Takže tehdy mě zachránili jeden nájem a druhý jsem pytlíkovala, tím že jsem jim to splácela asi na 4-5x. takže to jsem jako, to mě fakt zachránili. Ještě že mě fakt zaplatili ten jeden nájem, že jsem to fakt jako nedlužila.
	Tam nám holky pomohli s desetitisícema na nájem, prostě abych nějak prostě přežila, vyžila.
Finanční pomoc na zaplacení táborů pro děti	V posledním roce 2022 jsem byla nucena požádat o pomoc Klub svobodných matek, který mi jako jediný pomohl zafinancovat tábory pro děti a také dárky k Vánocům.

Tab. 7 - Psychická podpora ze strany sociálního pracovníka

Kategorie	Kód	Úryvek z rozhovoru
Psychická podpora ze strany sociálního pracovníka	Zkušenost se sociálním pracovníkem	Takže práce té sociální pracovnice, jakékoli sociální pracovnice mi dala strašně moc.
		A strašně moc mi teda pomohla paní z OSPODu. U nás je to přímo paní vedoucí, to je úplně úžasný člověk.
		Já jsem měla celkem drsnou sociální pracovnici, ta mi nedala nic zadarmo.

(Nejsem na to sama)		Jsou tam sociální pracovnice, které se s vámi budou piplat jak s miminkem a jsou tam takový jako jsem měla já a ta byla drsoň.
	Mám za kým jít	Pomohlo mi to už jenom v tom, že vlastně jsem věděla, když bude nejhůř a budu se cítit nejhůř, tak že vždycky jsem mohla za těma sociálníma pracovnicemi dojít.
	Doprovod na institucích	Ona mě vzala za ruku, šli jsme do banky a vyřídila to tam prostě se mnou a takto mě pomohla k tomu. ... a chodila se mnou, tahala mě s tím kočárem půl dne.
	Rychlé řešení	Že okamžitě potřebujeme změnit, aby mi to posílali na složenku. Že okamžitě potřebujeme zařídit tady tyhle další dávky, ne jenom rodičák ale aji hmotku, a to...
		Když jsem se z toho sypala, hroutila, nevěděla jsem kam honem rychle jít. Holky mi strašně rychle se vším pomohly.
	Nalezení důvěry	Taky, než jsem jí začala důvěřovat, že se mi fakt snaží pomoci. Strašně dlouho mi to trvalo, neměla jsem důvěru v ty úřednice tady v tom všem.
	Poradí mi	A vím, vím, to přísahám, že vím, že když dojdu za tou sociální naší na ten ospod, od vyplnění formulářů po cokoliv. Tak vím, že ty sociální pracovnice umí být i příjemný, milý holky. Příjemný, milý lidi a vím že to taky nemají jednoduchý.
	Udělala něco výjimečného	Protože ona, normálně se nedávají číst ty posudky a protokoly, který oni píšou. A ona šla a říká: tak si přečtěte co o vás píšu na soud. Jo to byl takový ten jeden krůček
	Zajímá se/projevení zájmu o druhého	Pak přišla paní z azylového domu a říká: vy jste samá modřina. Řekněte mě co se vám stalo. Já jsem pořád zatloukala, zatloukala, nechtěla že jo.
		A hned: a doma, donesu vám něco, nepotřebujete něco... říkám: ne, mě naši všechno donesli a to. A ona říká: a jak přijedete domů, řeknete mě co se stalo? A pak už to vlastně se to překlenulo a už to...
A tam se to zlomilo. Jo že prostě ona se za mnou došla podívat, jak mi je. Jestli s něčím nepotřebuju pomoci donést z domu do nemocnice.		
Přišla mě navštívit, i když nemusela	A potom vlastně jsem skončila v nemocnici s masivním krvácením do dutiny břišní a ona i když nemusela, tak za mnou do té nemocnice přišla.	
Začnou se na mě dívat jinak	Ony si to ty holky mezi sebou řeknou, prostě povykládají si to a potom si i ty ostatní holky na tom azyláku (ty sociální pracovnice), ony se pak k vám začnou chovat úplně jinak. Jo, že když zjistí že už k nim máte důvěru.	

PŘÍLOHA 2: UKÁZKA ROZHOVORU

Přepis nahrávky č.6

Transkripce rozhovoru s paní N.

Datum realizace rozhovoru: 19.1.

Délka: 30:15

T: Já bych se nejdřív zeptala, v jaké situaci se teď nacházíte, jaké problémy řešíte...

N: Aktuálně se nacházím v situaci, kdy jsem zaměstnanec na plnej úvazek, nemám vysloveně vysokej plat. I z důvodu toho, že splácím insolvenční, tak se mě tam strhává. Dcera ve druhé třídě, tam jsou vyšší náklady, co se týče učebnic. Pak má 3 kroužky, tam jsou taky jako docela náklady. A bydlíme vlastně v 1+1 s tím že dneska mě přišlo vyúčtování, takže od ledna budu platit 16 507. Za 1+1, je to celkem vtipné. Takže situace je taková, že bych potřebovala mít ještě půl úvazek, ale už to nemám kam časově nacpat. Jenomže tím, že jsem na tom finančně špatně, nechcu, aby na tom byla bitá malá. Co se týče kroužků, ale hlavně jsou to kroužky nejsou to kroužky něco jako keramika nebo takový nic co by jí v uvozovkách do budoucna, jako dalo by jí to něco, ale nebylo by to takový... má všechny 3 kroužky má sportovní, což si myslím že po covidu a celkově tělocvik nestačí. Akorát je to pro ni náročný časově. I pro mě.

T: Jak dlouho jste samoživitelka?

N: Dá se říct od narození malé bych to tak řekla, jako my jsme spolu ještě tehdy s přítelem byli ale to bylo takovým tím stylem že jsme sice spolu byli ale už tehdy jsme měli daný, že on mi dal nějaký peníze na malou a každý jsme si jel na svoji hromádku. Teda ten první půl rok ne protože to jsem živila já jeho. Ale pak se to otočila a já jsem tak nějak sama sebe začala řešit a už to jelo na 2 hromádky.

T: Má teď možnost dcera být s otcem?

N: Máme to soudně stanovené má tam úterý, čtvrtek v jednom týdnu, to má jenom hodinu a pak tam má úterý a víkend s tím, že v úterý má taky hodinu a o víkendech má 2 hodiny s tím že dny jsem si v uvozovkách u soudu řekla já a on si řekl ty časy. Že fakt chce hodinu, ale má tu možnost.

T: Takže chápu, že musíte během toho týdne zastat spoustu, vlastně roli i toho otce a pokud jí vídá hodinu...

N: No většinou stojí tady mezi dveřma a tím to skončilo... Ale naštěstí, tím že jsem změnila práci, já jsem vlastně teď v září přešla z Lidlu, skončila jsem v lidlu a přešla jsem do státního podniku, kde mám fakt benevolentního šéfa. Jo neřeší, absolutně jako... máme tam i dobu, že já si tu dobu můžu určit v uvozovkách, jak chci. Takže když prostě jeden den přijdu na 9, skončím ve 2 tak ale další dny si ty hodiny musím nad dělat. Máme tam fakt volnou ruku, když prostě potřebuji odejít dřív, můžu si tam, protože u nás fungujou home officy.

T: Kolik let má dcera?

N: bude mít teďka 9. Když jsem jako o prázdninách, když byla zdravá, tak 3 dny byla sama doma, když jsem byla v práci, protože prostě jsem nesehnala hlídání, a to byli moje poslední 3 směny v Lidlu, tak jako tam to nešlo, ale to byla zdravá. Jako nemocnou bych ju nenechala zatím samotnou, na to je malá.

T: To je super, že máte takové zaměstnání.

N: Jo tam je to absolutně bez problému, když jsem potřebovala na OČR, tak jsem zavolala šéfovi, že má malá horečky a jeho reakce byla jo tak si zaříd'te OČR. Což je velký bonus, plus pro mě. Odklon od tématu...

T: A ohledně pomoci s hlídáním...

N: Výjimečně kamarádky. Sem tam, ale spíš jako nemám. Moji rodiče nejsou. Rodiče oba zemřeli.

T: To mě mrzí, tam se nabízí tedy pomoc sociální práce... i třeba co se týče financí...

N: Když to porovnáám, já mám nevýhodu v tom, že splácím dluhy, takže oni mě bohužel počítají to před stržením těch dluhů. Což je samozřejmě logický, dluhy jsou můj problém a občas to na mě padá tady po téhle stránce. Nejvíc to na mě, úplně nejvíc to na mě padlo teďka v tom říjnu, listopadu, jak se to zaseklo, kvůli tomu, jak nechodili příspěvky. Tak to se na mě zaseklo. A to naštěstí v tu chvíli se mi objevila možnost, která mě zachránila. Ale jinak jakože dá se říct dávky chodí relativně pravidelně. Akorát mě třeba jak změnili teď ten systém, tak je vtipný, no nejvtipnější na tom je, že mají se příjmy dokládat jednou za půl roku na příspěvek na bydlení, ale na přídatky na dítě, každý 3 měsíce. Takže mě to vlastně v podstatě nepomohlo, protože stejně to musím vyřizovat každý 3 měsíce, abych měla ty přídatky. Tam mám podanou žádost na státní byt teďka čerstvě. Většinou to je pár let.

T: Tak snad se podaří, co se týká dávek, jaké využíváte?

N: V tuhle chvíli mám přídavky na dítě a příspěvek na bydlení. Protože hmotnou nouzi mít nemůžu, protože mám práci a relativně dobře placenou práci. Ale když vezmu že mě po stržení chodí kolem 16 tisíc, 16 tisíc mám nájem. Takže, a kdyby tak by mě chodilo nějakých 19 tisíc, jako 3 tisíce to mám obědy, 1 kroužek který platím měsíčně a na týden jídlo. A tím jsem skončila. Takže nebýt příspěvku na bydlení, přídavku tak jako jsem těžce v háji. Výživné platí otec pravidelně, ale má tam jenom 1500. Já úplně do toho nechci kopat, aby on nezačal kopat ještě víc. Z důvodu toho, že nejenom že vyhrožuje smrtí mě, malé. A já bych byla schopna se těch alimentů vzdát, kdyby on se vzdal oficiálně malé. Protože těch 1500 mi za to nestojí.

T: Řešila jste i nějaké intervenční centrum?

N: Chodili jsme po těch Ospodech jednu dobu, protože jsme na sebe navzájem pravidelně volávali policajty. Tak takhle, většinou to šlo na přestupkovou komisi, kde jsme to stopli, abychom nepřišli o prachy. Protože bychom dostali pokutu já nebo on. A vlastně v reálu by na tom byla bitá malá... kdybych platila já musela bych to platit z těch peněz, kdyby on vzal by to z alimentů. Takže jako bychom si moc nepomohli. Jsou tam ty oznámení ale tím to momentálně hasne.

T: Slyšela jste třeba o bílém kruhu bezpečí?

N: Jo, slyšela. Odklon od tématu... Nevyužila jsem. Využívala jsem... chodila jsem k psychologovi, ten mě teda pomoh. Takže já jsem chodila k ní, pak jsem přestala, protože jsem neměla hlídání. Ale ona mě právě říkala, že jsem si dala nejtěžší úkol. Protože jsem jí řekla, že se chci postavit sama sobě. Já jsem se potřebovala postavit svému vlastnímu strachu a ona mi říká: a lehčí úkol jste si dát nemohla? A já říkám no nemohla. A pro mě bylo primární to, že jsem to zvládla.

T: A jednalo se o nějakou soukromou paní psycholožku?

N: Nene to bylo právě pro ty matky co jsou týraný a podobně, na tento způsob. Já to zkusím najít. To bylo přímo vysloveně pro týrané. Tím že vlastně on mě v uvozovkách týral, snaží se o to doted'. Spondea – takže ti mě tam pomohli. Tam jsem chodila k paní psycholožce, tak tohle to bylo super. Tam měli i psychologa pro děti, neplatila jsem nic, akorát jsem jim sem tam vyplnila nějaký dotazník, který oni potřebovali vykázat dál, což jako vysloveně nebyl vlastně problém.

T: Tam byste to hodnotila kladně tuto formu pomoci...

N: Mě to nakoplo, pomohlo mi to v tom největším a pak ještě kamarádky, dvě. Ty do mě tak dlouho rejпали, já jsem s něma kolikrát ani nemluvila. Rejпали do mě takovým stylem, dokud fakt jsem si řekla a dost. Protože to bylo ze všech stran, a to a pak jsem řekla a dost. A takhle už to nejde.

T: Určitě to chtělo spoustu odvahy...

N: Trvalo to, ale fakt jsem řekla dost. Zjistila jsem, že vlastně v podstatě je to jednoduchý to dost. Jenom si za tím dost musí člověk stát. což vlastně část žen tohle hodně nezvládá.

T: Vyhledávala jste třeba i nějaké poradenství?

N: Jako s ospodem jsem řešila, když to bylo soudně. Protože jak tady jezdili policajti, tím že malá byla součástí, tak jsme to řešili i tam. Takže byla jsem se sociální pracovnící byla v kontaktu. Ze začátku byla na mé straně, na tom posledním soudu byla taková spíš neutrálně k jeho straně, jak k mojí. Protože pak už tam začali řeči typu: že si nehledám práci, protože nechci a podobně. Nejsem typ člověka, který by někomu dalšímu vysvětloval proč. Já jsem chodila na brigády dá se říct od jejího roku, kdy jsme furt lítali po nějakých úklidech. Ale jsem za to ráda. Protože silnější být nemůžu. Neustále slyším urážky tamto máš roztrhaný, to... já mu nebudu vysvětlovat, že mám jedny boty, jedny rifle, mám 4 trika. To prostě jako... dřív si chodila líp oblíkaná. Odklon od tématu.... Takže chtěla bych aspoň dvoupokojáč, ideálně třípokojáč. Možná jsem trošku rozmazlená, někdo by řekl no jo, chce třípokojáč, jsou dvě. Jenomže já tak nějak myslím dopředu, kdyby se někdo objevil, tak to bude potřeba ten třípokojáč. I ona začne růst, začne si vodit kamarády, taky by chtěla mít svoje místo, kde jí nikdo nepoleze. Což ve dvoupokojáči úplně neudělám.

T: Tomu rozumím. Ještě se zeptám, potravinové banky. Využila jste?

N: Akorát při covidu, právě přes klub svobodných matek, jinak ne, nevyužívám. Jo jednou jsem využila v DMku, ale to už je taky několik let zpátky. Jinak jako já jsem začala používat euronu, někdo by řekl ježiš to je drahý, jenomže ona jako atopik absolutně bez reakce. Odklon od tématu.

T: Co říkáte na ten klub svobodných matek?

N: Jo ti jsou to.. právě tablet dostala od nich. Jo jako když jsem potřebovala, loni po covidu, já jsem měla na začátku prosince nastoupit. Jenomže malá byla nachlazená, tak říkám nechám si ju doma ať může jít pak do školy, když jsem měla mít první směnu. Jenomže nám přišla zpráva, že prvňáčci budou v karanténě, protože byli s covidem. Jenomže my jsme pak

byli pozitivní a jelikož jsem neměla odchozenou ani jednu směnu v měsíci. Neměla jsem nárok na nemocenskou. Ale z pracáku už jsem byla odhlášená, tam jsem byla zaměstnaná. Takže vlastně neměla jsem nárok na nemocenskou, takže tehdy mě zachránili jeden nájem a druhý jsem pytlíkovala, tím že jsem jim to splácela asi na 4-5x. takže to jsem jako, to mě fakt zachránili. Ještě že mě fakt zaplatili ten jeden nájem, že jsem to fakt jako nedlužila a byťák mi potom posílala jsem i potvrzení o tom covidu a oni pak i potom zpětně to potvrdili, když jsem to zaplatila opožděně. Tak mi to potvrdili, že jsem to zaplatila včas, tím pádem jsem nepřišla o příspěvek na bydlení. Kdyby mi to nepotvrdili, tak jsem byla 3 měsíce bez peněz. Ale jako je mi jasný, že sociálce je jasný, že to takhle funguje. Jo prostě bylo to zaplacený, bylo, pokud by to nebylo zaplacený tak by mi to nedaly samozřejmě. Ale v ten okamžik, kdy to bylo zaplacený, sice bylo po termínu, ale bylo. Takže jsem naštěstí nepřišla o příspěvek na bydlení.

T: Ještě mám takovou otázku na závěr... jak jsme se bavili o psychologické pomoci, pak poradenství, nebo i nějaká telefonická krizová pomoc, jak byste to hodnotila. Myslíte, že pomáhá tato práce?

N: Určitě. Řekla bych, že hodně. Sama myslím, že jste vydedukovala, z toho, co jsem řekla, že mě určitě. Tam je nejhorší práce, že sehnat fakt kvalitního psychologa, to je nadlidský výkon. Aby byl v takovémhle centru, protože málokterý psycholog to bude dělat zadarmo v uvozovkách.

Odklon od tématu...

N: Ono se to relativně dá, jako třeba teď v prosinci nám přišli vysoký odměny. To že už mě to schramstla insolvence je věc druhá. Ale tak jako ta insolvence bude ještě 4 a třičtvrtě roku, teď jsem začala splácet. Nebo nedej bůh, kdyby se stalo a měla jsem splaceno 60% tak za 3 roky. Anebo potom za těch 5 let. A pak už to bude úplně někde jinde ale prostě, teďka tohle je takový to období, kdy musím vydržet. Mám kdyžtak i kamarádku, která co se týče financí vysloveně nemá problém. Takže dá se říct každý týden chodíme na kafe, který platí ona a já za to, když můžu tak jí vyzvednu dítě nebo jí pomůžu s čím je potřeba. My jdeme k ní, jsme u ní celý den a ona sem tam vytřídí špajzku, takže občas odcházím jak ježíšek. Ale zase vím, že když bych neměla, tak vím že se na ni můžu obrátit, a nedej bůh, kdybych v noci jsem potřebovala do nemocnice, tak jim zavolám a na 100 % hned vyjedou a pojedou. Takže po téhle stránce a jsou tady o 3 ulice dál. Seznámili jsme se díky mažoretkám, který by někdo řekl, ježiš to je drahý sport, je to dražší sport. Ano, vychází mě to kolem 6 tisíc na rok. Ale já platím 600 měsíčně, ona paní trenérka ví, jak na tom jsem, tak to určila, napsala že bud'

se to může zaplatit pololetně anebo kdo nemůže tak to zaplatí měsíčně. Což věděla... jedinej důvod jsem byla já. Že prostě věděla že já to najednou nedám. A takže, mažoretky malé pomáhají. Odklon od tématu...

N: Má tancování, což vychází na 2200 na pololetí, pak má ty mažoretky, a pak má atletiku ve škole, tam je to dobrý to vychází na 750 za pololetí. Takže ta atletika je super. Nechtěla jsem tady na tomhle slevit. Protože už sama řeší, proč mám takový nohy, proč mám takový břicho, takže chci aby to nemusela pak řešit, tak dostala 3 sporty.

T: Můžu děkuji za váš čas a ochotu.